

EEDER

Edebî Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

“Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına
Sürelî Yayınlar ve Edebiyat” Özel Sayısı

Aralık 2021

Atf/Citation: Kırmıt, Ömer Faruk (2021). “Harf İnkılabı Sürecinin Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Yansımaları”, *Edebî Eleştiri Dergisi*, Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Sürelî Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 144-171.

Ömer Faruk KIRMIT*

Harf İnkılabı Sürecinin Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine

Yansımaları**

Reflections of The Letter Revolutionary Process In Hâkimiyet-i Milliye
Newspaper

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; 1 Kasım 1928'de kabul edilen Latin alfabesinin, Türk basınından olan Ankara merkezli Hâkimiyet-i Milliye gazetesine, nasıl yansıdığını tespit etmektir. Bu nedenle çalışmada, Latin alfabesinin kabul edilme sürecinde ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin, 1929-1930 tarihleri arasında çıkan sayıları incelenmiştir. Gazetenin, Cumhuriyet ideolojisine sahip çıkması ve bu doğrultuda Cumhuriyet'in temellerini sağlamlaştırılmaya olan katkısının neler olduğunun tespiti, tarama modeli kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, gazetede yeni alfabenin kabul edilmesi durumu halka ne biçimde yansıtıldığı irdelenerek, bütün bunlardan yola çıkılarak Cumhuriyet ideolojisinin nasıl yerleştirildiği araştırılmıştır. Çalışma; “Giriş” ve “Sonuç”tan başka üç ayrı başlıktan oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın tarihsel arka planı olarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde alfabe hakkındaki gelişmeler incelenmiştir. Sürelî yayınların kültürel, toplumsal ve siyasal hayat açısından öneminden bahsedilerek Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin rolüne değinilmiştir. Akabinde ise “Latin Alfabeti Kabul Edilmeden Öncesi Sürecin Hâkimiyet-i Milliye gazetesine Yansımaları” başlığı altında Latin alfabesine geçiş sürecinin Hâkimiyet-i Milliye gazetesine nasıl yansıdığı anlatılmış; diğer bir başlık olan “Latin Alfabeti Kabul Edildikten Sonrası Süreçte Yaşanan Gelişmelerin Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Yansımaları” araştırılmıştır. Gazetenin incelenen sayıları sonucunda; hükümet tarafından desteklediği ve bir Ankara gazetesi olduğu için, Latin alfabesi kabul sürecinde ve sonrasında hükümetin bu konuda attığı adımlar paralelinde yayınlar yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca gazetenin bu konuda halkı bilinçlendirdiği ve süreci kolaylaştırdığını da söylemek mümkündür. Gazete, bu olayı Atatürk'ün yapmış olduğu inkılaplar içinde en önemlisi olarak değerlendirmiştir. Gazete, bu konuda yapmış olduğu haberlerde, halkın dikkatini konu üzerine çekmiş, alfabenin halk nezdinde karşılık bulmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Atatürk, Eğitim-Öğretim, Osmanlıca, Latin Alfabeti.

ABSTRACT

The aim of this study; The aim is to determine how the Latin alphabet, which was adopted on November 1, 1928, was reflected in the Ankara-based Hâkimiyet-i Milliye Newspaper, which is one of the Turkish press. For this reason, in this study, the developments experienced during and after the adoption of the Latin Alphabet, and the issues of the Hâkimiyet-i Milliye Newspaper published between 1929-1930 were examined. The newspaper's embrace of the ideology of the Republic and the determination of its contribution to reinforcing the foundations of the Republic in this direction have been tried to be revealed by using the scanning model. In addition, by examining how this situation was reflected to the public in the newspaper, it was investigated how the ideology of the Republic was placed on the basis of all these. Study; It consists of introduction, conclusion

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, kirmıt1989@hotmail.com ORCID: 0000-0003-1219-2647

**Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 04.08.2021 Kabul Tarihi: 02.11.2021 Yayın Tarihi: 30.12.2021

DOI: 10.31465/eeder.978860

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen “ETİK KURUL ONAYI” gerektirmemektedir.)

and three headings. In the introduction, the developments about the alphabet in the last period of the Ottoman Empire were examined as the historical background of the study. By mentioning the historical importance of the periodicals, the role of the Hâkimiyet-i Milliye Newspaper is mentioned. Subsequently, under a separate title, how the transition to the Latin alphabet was reflected in the newspaper Hâkimiyet-i Milliye was explained; In another title, it was investigated how the developments after the adoption of the Latin Alphabet were reflected in the Hâkimiyet-i Milliye Newspaper. As a result of the examined numbers of the newspaper; It has been determined that since it was published with government aid and is an Ankara newspaper, it made publications in parallel with the steps taken by the government on this issue during and after the Latin alphabet adoption process. It is also possible to say that the newspaper raises public awareness on this issue and facilitates the process. The newspaper evaluated this event as the most important of Atatürk's revolution. The newspaper, in its news on this subject, drew the attention of the public to the subject and played an important role in the recognition of the alphabet in the eyes of the public.

Keywords: Hâkimiyet-i Milliye Newspaper, Atatürk, Education, Ottoman Turkish, Latin Alphabet.

GİRİŞ

Türkler tarihî süreç içerisinde farklı alfabeler kullanmışlardır. Bunları; Göktürk, Soğd, Uygur, Mani, Brahmi, Arap, Süryani, Ermeni, İbrani, Grek(Rum), Slav alfabeleridir.¹ Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Arap alfabesi kullanılmıştır. Batı dünyasında okuma yazma yaygınlaşmış ve bu ekseninde bilim ve teknoloji de ilerlemiştir. Osmanlı aydınları Batı gerisinde kalışın nedenini okuma yazma oranının az olmasına bağlamışlar ve buna neden olarak da Arap alfabesi ile okuma yazmanın çok zor olduğunu göstermişlerdir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminden itibaren alfabe tartışmaları yaşanmıştır. 1862'de Arap alfabesinin, yetersiz kaldığına dair ilk ciddi eleştiriler Osmanlı aydını olan Münif Paşa tarafından dile getirilmiştir. Münif Paşa burada yazı sisteminin okuma yazmanın getirdiği zorlukları belirtirken en önemlisi de Avrupalı devletlerin Latin harfleri sayesinde halka kısa sürede okuma yazma öğretebildiğini ve Türklerin de Latin alfabesine göre Arap harflerinin bazı yerlerine gerekli düzenlemeleri yaparlarsa okuma yazmanın kolaylaşacağını altını çizmiştir.² Münif Paşa'dan sonra da alfabe hakkında tartışmalar devam etmiştir.

Alfabe konusundaki bir başka girişim 1909 yılında vuku bulmuştur. Maarif Nezaretine bağlı bir "İmlâ Komisyonu" oluşturulmuş ve iki yıl sonra ise Recaizâde Mahmut Ekrem Bey öncülüğünde, 1911'de kurulan "İslah-ı Huruf Cemiyeti" adlı bir dernek kurulmuştur. Dernek, Arap alfabesi ile yazmanın ve öğrenmenin çok güç olduğundan ve bu güçlüğün ilmî bir yolla konunun halledilmesinden söz eden bir bildiri yayımlamıştır.³

Mustafa Kemal Atatürk, öteden beri Arap harfleriyle okuma yazmanın zorluğunu bilmekteydi. Bu meseleye gençlik çağlarından itibaren eğilmişti. Suriye'nin Havran çöllerinde sürgüne gönderilmiş bir yüzbaşı iken, o şartlarda bile harf inkılabı ile ilgili tasarılar planlamış ve bunları hatıra defterine not etmiştir.⁴ II. Meşrutiyet öncesi Latin alfabesine geçme tartışmalarının yaşandığı dönemde Bulgar Türkolog İvan Monolof'a, Arap harflerine dayalı yazı sisteminin hem

¹ Şinasi Tekin (1992), (Eski Türkçe), Türk Dünyası El Kitabı, 2. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 72.

² Feziye Abdullah Tansel (1953), "Arap Harflerinin İslahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri", Bellekten, C.XVII-66, s. 224.

³ Mustafa Albayrak (1989), "Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde Halk Eğitimi ve Yazı Değişimi Konusunda Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862-1928)", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.2(4), s.474-475.

⁴ Ruşen Eşref Ünaydın (1954), Atatürk Tarih ve Dil Kurumları-Hatıralar, Ankara: TDK, s. 29

Türlere uymadığını hem de Batı medeniyetine girmemize engel olduğu için bu yazıyı yerine Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini söylemiştir.⁵

Mustafa Kemal Paşa'nın bir ölüm-kalım mücadelesinin verildiği Millî Mücadele Dönemi'nin ilk günlerinde de alfabe konusunda ne kadar kararlı olduğunu gösteren ve Hâkimiyet-i Milliye gazetesine de yansıyan şu olay çarpıcıdır. Mustafa Kemal Mahzar Müfit (Kansu)'ya Erzurum Kongresi'nden önce yani 1919 yılının 7 Temmuz gecesinde ülkenin geleceğine yönelik yapmayı planladığı düşüncelerini anlatmış ve ileride Latin harflerinin kabul edeceğini söylemiştir.⁶

Millî Mücadele'nin savaş döneminden sonra 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihinde İzmir'de Kazım (Karabekir) Paşa başkanlığında bir İktisat Kongresi düzenlenmiş ve burada Latin alfabesinin kabul edilmesi için bir önerge verilmiştir. Kongreye başkanlık yapan Kazım Karabekir Paşa, Latin alfabesinin İslam birlik ve bütünlüğünü bozacağı endişesiyle bu önergeyi okutmamıştır. Hatta Kazım Paşa daha sonra Hâkimiyet-i Milliye gazetesine, Latin alfabesinin kabul edilmesi konusunu eleştiren bir demeç vermiştir.⁷ Alfabe hakkındaki tartışmalar Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra da devam etmiştir. Çalışma konusu, alfabenin tarihi süreç içerisinde değişimi olmadığı için, giriş kısmında konu hakkında verilen bu bilgilerin yeterli olduğu düşünülmektedir. Bundan sonraki süreçlere konu içerisinde değinilmiştir.

1. CUMHURİYET DÖNEMİ BASIN VE HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİ

Gazeteler henüz günümüzdeki gibi bilgiye erişmenin çok kolay olmadığı hatta çok zor olduğu bir dönemde çok önemli bir misyonu sahiplenmişlerdir. İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı adlı eserinde; 1831'de Osmanlı'nın ilk Türkçe resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi'nin yayımlanmasına değinir ve bunu Osmanlı modernleşmesinin tezahürlerinden biri olarak görür. Çünkü Orta Çağ'da, Yeni Çağ'da hatta ilk gazete yayımlanmasından öncesine kadar padişahlar, halka duyurmak için kullandıkları klasik yöntemlerden olan şehir veya kasaba meydanında toplanılan halka sesli olarak duyurulmak istenen fermanlar yerine artık gazeteyi kullanmaya başlamışlardır.⁸ Böylece klasik usulden Avrupa tarzına geçilmiştir. Artık bu dönemden itibaren süreli yayınların rolü daha da artmış ve her türlü gelişmelerin halka duyurulmasında çok etkili olmuşlardır. Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar olan süreçte Türkler basın yayın faaliyetinde ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Tanzimat, II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet dönemlerin de basında çok sesli hareketler artmıştır. Osmanlı Devleti'nin ve Padişahın, leh ve aleyhinde yazan çeşitli basın kuruluşları ortaya çıkmıştır.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği ilk yıllarda, basın yaşamında kısmen de olsa özgür ve bağımsız bir ortam oluşturulmaya çalışılsa da bu özgür ortam kısa sürmüştür. Dönemin siyasi açıdan getirdiği belirsizliklerden basın faaliyetleri de nasibini almıştır. İttihat ve Terakki yönetimi muhalif gazetelerin ve azınlıkların yaptığı yayınların sıkıntıya yol açtığını görmüş ve bu tür zararlı yayınların çıkmasını engellemek için 1909'da Matbuat Kanunu'nu hazırlamıştır. Önce Meclis'te sonra ise basın dünyasında

⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ağustos 1948.

⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 7 Temmuz 1921; Mazhar Müfit Kansu (1966), Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 131.

⁷ Hâkimiyet-i Milliye, 5 Mart 1923.

⁸ İlber Ortaylı (2013), İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 53.

tartışmalara neden olan bu kanun, her şeye rağmen 16 Temmuz 1909'da yürürlüğe girmiştir. Matbuat Kanunu hazırlanırken, 1881 tarihli Fransız Basın Kanun'undan faydalanılmıştır. Fakat kanuna göre devletin güvenliğini sarsacak yayınları geçici olarak kapatma yetkisi verilmesi ileride birçok sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Bu da gazetelerin kapatılmasına, gazetecilerin ise sürgüne gönderilmesine yol açmıştır.⁹

Nitekim I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri olarak adlandırılan; Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu, Bulgaristan yenik düşmüş ve her biriyle tek tek ateşkes antlaşmaları yapılarak savaş sona erdirilmiştir. Fakat bunların içinde en ağır şartları taşıyan ateşkes antlaşması Osmanlı Devleti ile yapılmıştır. Osmanlı Devleti, şartları çok ağır olan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalamak zorunda kalmıştır. Devletin, I. Dünya Savaşı'na girmesini sağlayan İttihat ve Terakki hükümeti, ateşkestten sonra son kongresini yapmış ve hükümetten ayrılmıştır. Yeni hükümet Damat Ferit Paşa tarafından kurulmuş ve Meclis-i Mebûsan feshedilmiştir.¹⁰ Osmanlı Devleti'nin topraklarının hemen hemen hepsi İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlamış ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya Paris Konferansı kararlarına göre İzmir şehrinin Yunan askerleri tarafından işgal edileceği bildirilmiştir. Bunun üzerine Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkararak ilhak etmişlerdir.¹¹ Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkmıştır. 20 Mayıs 1919'da, Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya telgraf çekmiş ve Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleri olayının hem milleti hem de orduyu tarif edilemeyecek şekilde sarstığını ve yaraladığını belirtmiştir. Mustafa Kemal, millet ve ordunun el ele vererek, vatanlarına ve Türk varlığına karşı yapılan bu haksız tecavüze karşı direneceğini söylemiştir.¹² Nitekim dediği gibi de yapmış, Anadolu'nun her yerinde işgallere karşı harekete geçmiştir.

Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sırasında bazılarının manda ve himayeyi savunduğunu görmüştü. O, bu kongrede gördüğü bu gibi şeylerden dolayı hem bunlara hem de halka Millî Mücadele şuuru aşılacak istemiştir. Bunun yolunun ise öncelikle millî bilinci kuvvetlendiren yazılar yayımlayan bir gazete çıkarmakla olabileceğini öngörmüştür. Mustafa Kemal, gazete çıkararak, herhangi bir ülkenin manda ve himayesi altına girmek düşüncesinin yanlış olduğunu anlatarak, halkı ve aydınları uyarmak istiyordu. Bütün bunların yanında bu gazete vasıtasıyla içinde bulunulan dönemde işgal kuvvetlerinin başlattığı propagandalara karşı halk uyarılabilecek ve doğru bilgilere buradan erişebilecekti. Millî Mücadele aleyhine olan bu propagandalara karşı Mustafa Kemal, Hâkimiyet-i Milliye'yi bir savunma silahı gibi kullanmak istemiştir. İşgal kuvvetlerinin İstanbul'da bulunan bazı gazeteleri kendi emellerine âlet ederek Millî Mücadele aleyhinde yaptıkları yayınlara karşı Millî Mücadele'yi savunan ve doğruları yazan bir gazete gerekiyordu. Bu nedenle Mustafa Kemal'in Ankara'da, çıkarmayı düşündüğü Hâkimiyet-i Milliye, bu alanda büyük bir boşluğu doldurmuş olacaktı. Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sona ererken, kongre üyelerinden biri olan Öğretmen Râsim Bey'i çağırarak, ona bir gazete çıkarmak

⁹ Server İskit (1939), Türkiye'de Matbuat Rejimleri, İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, s.85-86.

¹⁰ Zekâi Güner (1999), Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Türk Kamuoyu), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 235-245.

¹¹ M. Tayyib Gökbilgin (1959), Millî Mücadele Başlarken, I. Kitap, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.85-87.

¹² Ömer Faruk Kırmıt (2020), "İzmir'in İşgalinden Sonra Yapılan Büyük Sultan Ahmet Mitingleri", Tarih ve Gelecek Dergisi, 6/4, s.1330.

istediğini açıklamış ve kendisinden bu konuda destek beklemişti. Râsim Bey de bu istek üzerine Sivas'ta, İrade-i Milliye gazetesini kurmuş ve yayına başlamıştı. Böylelikle İrade-i Milliye Hâkimiyet-i Milliye'nin çekirdeğini oluşturmuş ve ilk Millî Mücadele gazetesi İrade-i Milliye kurulmuş oldu. Hâkimiyet-i Milliye, 10 Ocak 1920'de yayın hayatına başlamıştır. Mustafa Kemal, gazetenin ilk başyazısını yazmış ve ayrıca çoğu zaman imzasız başyazılar kaleme almıştır. Mustafa Kemal'in imzasız kaleme aldığı bu başyazılar, Millî Mücadele'ye rehberlik ettiği gibi, halkın millî bilincini de zinde tutmuş ve istiklâl mücadelesini her yere duyurmuştur.¹³

Millî Mücadele bütün şiddetiyle devam ederken, İstanbul'da İtilaf Devletlerinin işgali altında bulunuyordu. Türk milletinin kültürel ve ulusal gücünü ortaya çıkarmak ve milleti işgale karşı topluca hareket ettirmek amacıyla Hâkimiyet-i Milliye'de çeşitli yazılar neşredilmiştir. Ayrıca İstanbul'un başkent olması, siyâsî ve stratejik öneminin bulunmasının yanında bir de dinî kimliği vardı. İstanbul'da bulunan halifelik makamı da halkı istediği tarafa yönlendirebilecek bir güce de sahipti. Ancak halifelik makamı bu siyâsî ve dinî gücünü, işgal güçlerinin de istemesiyle Millî Mücadele aleyhinde kullanılmıştır. Başta Mustafa Kemal ve arkadaşları olmak üzere, Millî Mücadele'ye katılan kişiler kâfirlikle suçlanmıştır. Bu minval üzerine verilen fetvalar Anadolu üzerine, işgal ordularının uçaklarıyla havadan bırakılmıştır. Böyle sistematik bir mücadeleye karşı TBMM'de kendi Şer'iyye Vekâleti'ni kurmuş ve Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde de İstanbul hükümetine bir reaksiyon şeklinde fetvalar yayımlanmıştır. Bundan dolayı halk bilinçlenmiş ve Millî Mücadele'ye daha fazla katılım olmaya başlamıştır. Hâkimiyet-i Milliye'de, bu yerlerden gelen telgraflar veya mektuplar tek tek yayımlanmış ve böylece halka moral verilmiştir. Aslında bu durum, televizyon ve radyonun olmadığı ve haber alma yolu olarak sadece gazetenin kullanıldığı bir dönemde en etkili yolların başında yer almıştır. Millî birlik ve beraberliğin devamı, Millî Mücadele'yi yapan insanların bu mücadeleye katılımlarının sürmesi muharebeler esnasında ancak Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ile mümkün olmuştur.¹⁴

Hâkimiyet-i Milliye'de, Millî Mücadele Dönemi diye adlandırılan 1919-1923 arası yıllardan genel olarak işgal yılları olarak bahsedilmiştir. Gazetenin, çeşitli sayılarında o yıllarda Anadolu halkının çok büyük sıkıntılar yaşadığı, işkencelere uğradığı, mallarının talan edildiği ve kadınların tecavüze uğradığı haberlerine sıkça rastlanılmıştır.¹⁵ Gazetede "Köyler Yakılıyor, Kadınlar Öldürülüyor" başlıklı yazıda, Bandırma-İzmit hattı üzerinde ortaya çıkan çetelere, Ermenilerin de katıldığı belirtilmiştir. İyi Türkçe konuşan Ermeniler, Kuva-yı Milliye askeri gibi davranarak, o civardaki halktan iane istemişler ve vermeyenlerin ise zorla parasını gasp etmişlerdir. Bunlardan, bir gün sonra ise o yerlere Yunan askerleri uğramış ve dün buraya Kuva-yı Milliye askerleri gelmiş, niye bize haber vermediniz diyerek masum halka eziyet eylemişlerdir. Yunan askerleri o kadar ileriye gitmişlerdir ki Kuva-yı Milliye'ye yardım ediyorlar diye Akhisar'a bağlı olan Dereköy, Beyoba, Yatağan, Çilekçiler, Selçuklar, Gökçe Ahmet ve Kömürcü köylerinin halkına katliam yapmışlar ve köyleri de yakıp yıkmışlardır. Bu gözü dönmüş haydutlar, hızını alamayarak, kadınların memelerini keserek çarşılarda teşhir etmişler ve Kuyu

¹³ Hüseyin Doğramacıoğlu (2007), Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi) Ankara, s.12-16.

¹⁴ Doğramacıoğlu, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme, s. 41-45.

¹⁵ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1, 6, 8 Şubat 1921; Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2, 5, 10 Temmuz 1921;

Hattı nahiyesinden olan iki masum Müslüman üzerine gaz dökerek diri diri yakmışlardır.¹⁶ Gazetede, durumun ne kadar içler acısı olduğu gerçeği bu şekilde ifade edilmiştir.

Bunun yanında Yunanlılar, Anadolu'da ellerine ne geçerse hepsini halktan gasp ederek almışlar ve hatta köylerde bulunan hayvanları bile alarak, Yunanistan'a göndermişlerdir. Yunanlıların bu zulmünden nasibini küçük çocuklar da almıştır. Onlar, Yunanistan'a çeşitli yollardan kaçırılmış, Hristiyan yapılarak, hizmetçi olarak satılmışlardır.¹⁷ Gazetenin, Milli Mücadele Dönemi'nde hemen hemen her sayısında Yunan işgali sırasında Anadolu'nun yaşadığı sıkıntıyı dile getirmiştir. Yunanlılar, Sakarya Meydan Savaşı'nda Türk orduları tarafından hezimete uğratılmış ve çekilmeye zorlanmıştır. Onlar, çekilirken Alaşehir, Uşak ve civarındaki köylere baskın yapmış, halkın mallarını gasp etmiş ve kadınlara tecavüz etmişlerdir. Sadece bununla da yetinmemişler Alaşehir'i dört yandan ateşe vermişler ve halkı önlerine katarak aç susuz günlerce istasyon istikametine kadar yürütmüşlerdir. Yunanlılar sadece halka zulmetmekle kalmamışlar ellerinde bulunan Türk esirle de akla hayale gelmedik işkenceler yapmışlardır.¹⁸

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, halkın bağımsızlık düşüncesinin gelişip yerleşmesinde ve Millî Mücadele bilincinin körüklenmesinde çok büyük bir önem sahiptir. Gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış ve Millî Mücadele boyunca zor şartlarda, ekonomik sıkıntılarda bile yayın hayatına hiç ara vermemiştir. Hâkimiyet-i Milliye yayımlandığı sırada günlük 5000–6000 tirajlı bir gazete olmuştur. Gazetede, Milli Mücadele sırasında ve sonrasında işlenen siyasal ve günlük olaylar yıllara göre değişme göstermiştir. İlk yayıma başladığı 1920'de ağırlıklı olarak Sevr Antlaşması üzerinde durmuş, akabinde ise Millî Mücadele, dış haberler, eğitim ve ülkeler arası siyasî ilişkiler konuları üzerine yoğunlaşmıştır. 1921'den itibaren ise Sakarya Zaferi ve Yunan zulümlerine ağırlık verilmiş, ayrıca Millî Mücadele, eğitim, iktisat, hârici ve dâhilî haberler genel olarak irdelenmiştir. Gazetede, yine 1922 ve 1923'de yine Millî Mücadele düşüncesi merkezli yayına devam etmiştir. 1923'te ayrıca Sulh Muahedesi adı altında Lozan Antlaşması'ndan bahsedilmiş ve dış haberlere son sayfada yer verilmiştir.¹⁹

Hâkimiyet-i Milliye, 1920'den itibaren Arap harfleriyle yayımlanmış, 1 Aralık 1928'den itibaren tamamen Latin harfleriyle yayımlanmaya başlanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye, başlangıcından 1934'e kadar aynı isimle devam etmiş ve 4794. sayısından itibaren, Gazetenin adı "Ulus" olarak değiştirilmiştir.²⁰

Mustafa Kemal, Millî Mücadele Dönemi'nde Anadolu basınına güçlendirmek için gayret etmiştir. Fakat İstanbul basını Ankara basınına olumsuz etkilediği için bu dönemde basına bazen sansür uygulamıştır. Mustafa Kemal, Milli Mücadele kazanıldıktan sonra basın üzerindeki sansürü kaldırmış ve basın faaliyetlerini serbest bırakmıştır. Bu serbestlik ortamında Mecliste II. Grup adıyla bilinen muhalif milletvekilleri, Mustafa Kemal Paşa'nın yaptıklarını ve yapacaklarına muhalif bir tutum sergilemesi ve İstanbul basınına bunlara destek vermesi, inkılap hareketlerini sekteye uğratmıştır. Bunun için Mustafa Kemal, 17 Ocak 1923'te İzmit'te bir basın

¹⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Temmuz 1921.

¹⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17, 18, 29 Ocak 1922.

¹⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1, 4, 15, 18, 27 Eylül 1922.

¹⁹ Doğramacıoğlu, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme, s.19.

²⁰ Yücel Özkaya, (1997). "Hâkimiyet-i Milliye", DİA., C.15, s. 201-202.

toplantısı düzenlemiş ve yapacakları karşısında basının desteğini kendi yanına çekmeye çalışmıştır.²¹

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Fakat İstanbul'da bulunan basın bu süreç sonrasında iki kısma ayrılmıştır. İleri ve Akşam gazeteleri, hükümeti desteklerken, Tanin, Tevhid-i Efkâr ve Vatan gazeteleri ise hükümeti eleştirerek, muhalif yayınlar yapmıştır.²² Mustafa Kemal, 17 Ocak 1923'te İzmit'te düzenlediği basın toplantısında, basınla arasını düzelmiş fakat halifeliğin kaldırılmasından sonra Tevhid-i Efkâr ve Tanin gazetelerinin ağır eleştirili yayın yapmaları tekrar basınla ilişkilerin bozulmasının önünü açmıştır.²³

Şeyh Sait İsyani'nın bastırılmasından sonra, 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmış ve basına sansür uygulanmıştır. 6 Mart'ta ise İstanbul basınından olan Sebilü'r-reşad, Tanin, Tevhid-i Efkâr İstiklâl ve Son Telgraf gazeteleri kapatılmıştır. Daha sonra ise Vakit ve Vatan gazeteleri kapatılmıştır. Basına uygulanan bu durum 1927'e kadar devam etmiştir. Şeyh Sait İsyani süreciyle başlayan uygulama sonucunda 1925-1927 arası dönemde, basın özgürlüğü ortadan kaldırılmış ve gazetecilere ise ağır cezalar verilmiştir. Birçok basın mensubu mesleğini icra edememiştir.²⁴ Takrir-i Sükûn Kanunu, 1927'de iki yıl daha uzatılmış ve 1929 tarihinde ise yürürlükten kaldırılmıştır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Atatürk'ün yapmış olduğu bütün inkılapların ideolojik sözcülüğünü üstlenmiştir.²⁵ Gazete, eğitim-öğretim ve kültür işlerine de çok önem vermiş, Mustafa Kemal'in eğitime verdiği önemi hep dillendirmiş bu minval üzerine gerek başyazılarında gerekse de iç kısımlarında eğitim vurgusu sıklıkla dile getirilmiştir.²⁶

Makalede, genel olarak Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 1928-1930 tarihleri arasında bulunan sayıları incelenmiştir. Bu sayılardan yola yola çıkarak Latin harflerine geçiş sürecinin ve sonrasında yaşanan gelişmelerin gazete haberlerine nasıl yansıtıldığı ele alınacaktır.

2. LATİN ALFABESİ KABUL EDİLMEYEN ÖNCESİ SÜRECİN HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİNE YANSIMALARI

Mustafa Kemal Atatürk, neredeyse bir asırdır tartışılan ve bir devlet sorunu hâline gelen alfabe sorununu bilinçli ve gerçekçi bir yaklaşımla ele almıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra da alfabe değişikliği hakkında yer yer tartışmalar yaşansa da bunlar karşısında, temkinli bir tutum sergilemiş, alfabe sorununu çözmek için uygun zamanın gelmesini beklemiştir. Fakat uygun zamanı beklerken ise bu süreci kolaylaştıracak olan öncesinde bir takım inkılapları yapmıştır: Bunları Halifeliğin kaldırılması, Tevhidi Tedrisat Kanun'unun kabul edilmesi, Medeni Kanun'un kabulü ve Latin rakamlarının kabul edilmesi olarak sıralayabiliriz. Bütün bu inkılapların yapılması harf inkılabının kabul edilmesini kolaylaştırmıştır.

²¹ Bünyamin Ayhan (2009), Atatürk ve Basın, Konya: Palet Yayınları, s.117-119.

²² Ayhan, Atatürk ve Basın, s.120-123.

²³ Ayhan, Atatürk ve Basın, s.129.

²⁴ Mehmet Sena Köseadağ (2019), "Sıkıyönetim Dönemlerinde Türk Basını", Selçuk İletişim, C.12(1), s. 479-480.

²⁵ Semih Yalçın (2004), Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Kaynaklar, Ankara: Siyasal Yayınları, s. 176.

²⁶ Hüseyin Dođramaciođlu (2009), (Editörler: Prof. Dr. O. Horata, Ö. Çobanoğlu, Prof. Dr. İ. Doğan), Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü (Kitap, Dergi ve Gazete Yayıncılığı, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 831-834.

Mustafa Kemal, Cumhuriyetin ilanından beş yıl sonra zihninde var olan alfabe hakkındaki düşüncelerini gerçekleştirmek için kesin çözüm üretmek için çalışmalar başlatmıştır. Mustafa Kemal, alfabenin değiştirilmesi için şartların oluştuğunu görmüş ve bunu gerçekleştirmek için 1927 yılının sonlarında karar vermiştir. 1927'nin sonları ile 1928'nin ilk ayları alfabe değişikliğinin fikrî hazırlıkları ile geçmiştir. Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt)'un, 8 Ocak 1928 tarihinde Ankara Türk Ocağı'nda yapmış olduğu konuşmada, Latin harflerinin kabul edilebileceğini bildirmesiyle konu ilk defa kamuoyuna duyurulmuş oldu.²⁷

Öncelikle Cumhuriyet döneminde alfabe hakkında yaşanan olumsuzluklardan ve bunun artık bir sorun hâline geldiğinden ilk defa mecliste dile getiren kişi dönemin Maarif Bakanı olan Mustafa Necati Bey olmuştur.²⁸ Mustafa Necati Bey, bu konu hakkında hemen adım atamasa da, 20 Mayıs 1928 tarihinde Latin harflerinin uygulama olanaklarının incelenmesi ve değerlendirilmesi hakkında bir öneri sunmuştur. Bu önerge kabul edilmiş ve Mustafa Necati Bey başkanlığında bir dil encümeni komisyonu oluşturulmuştur.²⁹ Dil komisyonuna yetkin kişiler seçilmiştir. Ayrıca konunun uzmanlarından olan milletvekillerinin, Talim Terbiye Kurulu üyelerinden, Darülfünun hocalarından ve Hariciye Vekâletinden de kişiler dâhil edilerek meselenin kapsamlı bir biçimde ele alınması amaçlanmıştır. Bunlar içinde milletvekillerinden Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın,) ve Falih Rıfkı (Atay); Talim Terbiye Kurulu üyelerinden Mehmet Emin (Erişirgil), Mehmet İhsan (Sungu) ve Avni (Başman); Darülfünun hocalarından Ragıp Hulusi (Özdem) ve Ahmet Cevat (Emre); Hariciye Vekâleti'nden ise İbrahim Osman (Grantay) seçilmişlerdir.³⁰

Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti, uzun yıllardan beri tartışılmalı alfabenin değiştirilmesi konusunda daha önce sözlü olarak yapılan tartışmalar artık bırakılmış ve bu konuda fiilen çalışılmaya başlanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye, oluşturulan bu dil komisyonunun ilk toplantısını 26 Haziran günü yapacağını duyurmuştur.³¹ Bu dil komisyonu resmî olarak Lâtin alfabesine geçişle ilgili çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Komisyon, çalışmalarını 1928 yılının Ağustos ayının başlarında bitirmiş ve Latin alfabesine geçilmesi konusunda hazırlamış olduğu ilk resmî ve bilimsel Elifba Raporu'nu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e sunmuştur.³²

Mustafa Kemal'in amacı üç ay içinde Latin alfabesini halka tanıtmak ve bu alfabeyi resmî olarak kabul etmektir. Bunu, raporu Mustafa Kemal'e getiren Falih Rıfkı (Atay) ile aralarında geçen konuşmada görmekteyiz. Falih Rıfkı, Mustafa Kemal'in yeni yazıyı ne zaman tatbik etmeyi düşündünüz sorusuna, ya 15 yıl içinde ya da beş yıl içinde diye cevap vermiştir. Mustafa Kemal ise yeni yazı ya üç ay içinde kabul edilir ya da böyle bir şey hiç olmaz demiştir. Bu durumun nedenini ise, gazeteler eski yazı ile az da olsa yayın yapsa, herkes bu eski yazıyı okur, bir harp, iç buhran veya bir terslik oldu mu yeni yazı unutulur demiştir.³³ Burada Mustafa Kemal'in e kadar

²⁷ Mehmet Serhat Yılmaz (2009), Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri, 1928-1935 Kastamonu Örneği, Ankara: Berikan Yayınları, s.12.

²⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC) (1926), II. Dönem, C.23, s. 311.

²⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Haziran 1928.

³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 29.032.20, Tarih:23.5.1928.

³¹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Haziran 1928.

³² Elifba Komisyonu (1928), Elifba Raporu, Ankara.

³³ Falih Rıfkı Atay (2004), Çankaya, İstanbul: Pozitif Yayınları, s. 479.

kararlı olduğunu görmekteyiz. Nitekim planladığı gibi yeni alfabenin kabul sürecinden 3 ay önce çalışmaları başlatmıştır.

Mustafa Kemal, 9 Ağustos'u 10 Ağustos'a bağlayan gece İstanbul Sarayburnu'ndan halka hitap etmiş ve Latin alfabesini kabul edeceklerini duyurmuştur. Burada yeni alfabe hakkında şunları söylemiştir:

“Arkadaşlar, bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindediniz... Şimdi sözden ziyade iş zamanıdır... Çok işler yapılmıştır, amma bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz... En nihayet bir yıl, iki yıl içinde bütün Türk heyet-i ictimâiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz, yazısı ile kafası ile, bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.”³⁴

Mustafa Kemal'in Latin alfabesine geçeceği haberini sabah sadece Vakit gazetesinin verdiğini tespit ettik.³⁵ Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin de aralarında bulunduğu dönemin diğer büyük gazetelerinden olan Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri ise haberi bir gün sonra yayımlamışlardır. Hâkimiyet-i Milliye, “Gazi Hazretleri Sarayburnu'ndaki Müsamerede Halka Gayet Mühim Bir Hitabe İrat Buyurdular” başlığı ile okuyucuya duyurmuştur.³⁶

Latin alfabesi kabul edilmeden önce Mustafa Kemal önderliğinde bu yeni harflerin öğretilmesine dair büyük bir seferberlik başlatılmıştır. Ağustos ayı boyunca Mustafa Kemal hummalı çalışmalarını arttırmış ve yurt genelinde de yeni harfleri halka öğretmek amacıyla kurslar açılmıştır. Bu dönemde Mustafa Kemal Latin alfabesi ile okuma yazmayı öğrenen milletvekillerinin meclis açılıncaya kadar seçim bölgelerine giderek, yeni harfleri halka anlatmak ve onlara da öğretmek için ellerinden geleni yapmalarını istemiştir. Okuma yazma seferberliğinin başlatıldığı bu günlerde, yeni harfleri öğrenen her milletvekili, meclis açılıncaya kadar seçim bölgesine gitmiş ve bu harfleri de halka da öğretmek için gayret etmişlerdir.³⁷

Mustafa Kemal, yeni harfleri İstanbul Dolmabahçe de tanıtma ve orada bir süre öğretme girişimlerinden sonra durumu bizzat yerinde öğretme amacıyla yurt içinde çeşitli yerlere gitmiştir. 23 Ağustos-20 Eylül arasında vuku bulan bu süreç bir ay kadar sürmüştür. Mustafa Kemal, bu bir ay içerisinde; Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Maydos, Gelibolu, Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri'yi ziyaret etmiştir.³⁸ Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Mustafa Kemal'in yurt içinde yeni yazıyı halk tanıtıp, geri Ankara'ya döndüğü gün olan 21 Eylül 1928 tarihli sayısında, “Sefa geldin Büyük Gazi” manşetini de Latin alfabesi ile atmıştır.³⁹ Ertesi gün Hâkimiyet-i Milliye'ye yansıyan haberde, Mustafa Kemal, yurt içinde gezdiği süreçte yeni harflerin halk nezdinde olumlu karşılandığı gördüğünü söylemiş ve halkın harfleri kolaylıkla öğrendiğini müşahade etmiştir. Bundan oldukça memnuniyet duyduğunu belirtmiştir.⁴⁰

³⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1997), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.272-274.

³⁵ Vakit, 10 Ağustos 1928.

³⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ağustos 1928.

³⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 16-30 Eylül 1928.

³⁸ Yılmaz, Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri, s. 21.

³⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 21 Eylül 1928.

⁴⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 22 Eylül 1928.

Gazetenin, bu süreçte halkın kurucu lidere ve yaptığı bu büyük inkılabı destek verdiği vurgusunu ön plana çıkarması önemlidir.

Mustafa Kemal yurt içinde yeni harflerin öğretilmesi için sadece bu amaçla açılmış dershanelerde, yoğun programlar ve faaliyetler yürütüldüğünü biliyordu. Fakat bu durumu yeterli görmemiştir. Çünkü hem süreç yavaş ilerlemekte hem de herkese ulaşılamamakta idi. Bu nedenle Mustafa Kemal öncelikle okullar, camiler ve hükümet salonlarıyla mahallerin sair yerlerinin yeni harflerin öğretilmesi amacıyla tahsis edilmesini istemiştir. Akabinde ise okullar, mahalleler, belirli zamanlarda ders verilme amaçlı tahsis edilmiştir.⁴¹ Görüldüğü üzere Mustafa Kemal'in Sarayburnu Parkı'nda halka duyurduğu Latin harflerini kabul edeceklerine dair müjde sonrasında, yurt içinde iki aylık süre içerisinde ciddi okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Bunun için gerçek anlamda adımlar atılmış, hükümet-halk el ele vererek Türkiye Cumhuriyet'in geleceğinin teminatı olan eğitimin temel direğinin oluşturma gayretleri takdire şayan bir gelişmedir.

Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocakları ve bütün özel kuruluşlar yeni alfabenin halka tanıtılması için görev almışlar ve çalışmalar başlatmışlardır.⁴² Hâkimiyet-i Milliye'nin 16 Ağustos 1928 tarihli sayısında, her konuda olduğu gibi harf inkılabına geçiş sürecinde de Türk Ocakları'nın etkin rol oynayacağına değinilmiştir. "Türk Ocakları ve Türk Harflerinin Tedrisi" başlıklı haberde, Türk Ocakları'nın inkılap hareketinin her aşamasına öncülük edenlerin başında geldiğinden övgüyle söz edildikten sonra, üzerinde çalışma yürütülen ve kararlaştırılan yeni harflere son şeklinin Türk Ocağı'na ait matbaada bastırılarak öncelikle ocaklara dağıtılmaya karar verildiği belirtilmiştir.⁴³ Hâkimiyet-i Milliye'nin, burada Türk Ocakları'nı daha ön plana çıkarılmasındaki amacın, Mustafa Kemal faktörü olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Mustafa Kemal, çağdaş bir Türkiye düşüncesini gerçekleştirmek istemekte ve bu düşüncenin halk arasında yayılmasını da Türk Ocakları aracılığıyla sağlayacağını öngörmekteydi.⁴⁴ Türk Ocakları kurulduğu andan itibaren resmî ideoloji ile hareket etmiş ve Cumhuriyet döneminde ise Mustafa Kemal desteğiyle bu ideolojilerini devam ettirmişlerdir.

Atatürk, harf devrimi öncesinde yeni harfleri halka tanıtmak için yurt içinde çeşitli gezilere başlamıştır. 27 Ağustos 1928 tarihinde Bursa'ya yaptığı ikinci gezi sırasında şöyle bir olay olmuştur: Harf devrimini eleştiren, camilerde yüzyıllardan beri duvarları süsleyen, hat sanatıyla yazılmış levhaların Arapça mı, Türkçe mi yazılacağını soran bir telgrafa cevap olarak yaptığı ve ertesi gün gazetelerde yayımlanan açıklamasında sert bir üslupla, ulusun istegiyle yapılan işlere kimsenin karşı koyamayacağını bildirmiştir. Harf inkılabı sürecinde Mustafa Kemal'in halkı ön plana çıkardığı bu durum dikkat çekmektedir. Ona göre, harf inkılabının gerçekleşmesini halk da istemekte ve kendisini desteklemektedir. 28 Ağustos günü Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan söz konusu demecinde Mustafa Kemal tehditkâr bir tarzda bu telgrafı çekenlerin milletin isteklerine kulak tıkayan ahmaklar olduğunu belirtmiştir. Ona göre;

"Harf Devrimini isteyen ve yapan irade kendisi değil millettir. Biz dediği (kendisinin de olduğu) yöneticiler ise milletin maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan memurlardır. Bir memurun veya cumhurbaşkanının eskiden, Osmanlı rejiminde olduğu gibi milleti hiçe sayarak boyun eğdirmesi mümkün müdür? Türk milletinin artık bilinçli bir şekilde doğruyu bulduğunu

⁴¹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 14 Ekim 1928.

⁴² Cengiz Dönmez (2008), Tarihi Gereklilikleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 347-353.

⁴³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 16 Ağustos 1928.

⁴⁴ Yücel Hacıoğlu (1993). Türk Ocakları Yeniden Kuruluyor, Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı, s. 4.

söyleyen Gazi'ye göre millet yeni Türk alfabesini almaya karar vermiştir. Buna karşı çıkarılacak engeller Türkün güçlü ayakları altında ezilecektir."⁴⁵

Mustafa Kemal'in, burada örtük olarak dini siyasete alet ettikleri vurgusunu ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu nedenle harf inkılabının halk için yapıldığını ve halka karşı kimsenin bir şey yapamayacağı süreç içerisinde ve sonrasında da defalarca vurgulanmıştır.

Mustafa Kemal'in, Sarayburnu'nda halka yapmış olduğu konuşmadan sonra, Latin alfabesine geçiş sürecinde ona en büyük desteği gazetelerin vermiş olduğu görülmektedir. Latin alfabesi hakkında çalışmalar yapılmaya başlandığında, bu harflerle ilk olarak yayın yapan gazete Milliyet olmuştur.⁴⁶ Hatta Milliyet erken denilebilecek bir tarihte, Haziran ayında Latin harfleriyle iki küçük haber vererek bir deneme yapmış ve 2 Ağustos günü de ikinci sayfasında Latin harflerini öğretmeye başlamıştır. Onu Cumhuriyet gazetesi takip etmiş ve 7-8 Ağustos'ta Latin alfabesini tanıtmaya başlamıştır.⁴⁷ Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin ise yeni harflere 23 Ağustos 1928'den itibaren yer verdiği görülmüştür. 27 Ağustos 1928 tarihinden itibaren yeni alfabeyle gazete sütunlarında tanıtmaya başlamıştır. Gazetede, ilk defa 2 Eylül 1928 tarihli sayısının başlığı, yeni harflerle yayımlanmıştır.⁴⁸ Hâkimiyet-i Milliye'nin, yeni harflerle ilk yayın yapma öncülüğünü diğer gazetelere kaptırması şaşırtıcıdır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, her ne kadar yeni alfabe ile ilk yayın yapma öncülüğünü başka gazetelere kaptırsa da bundan sonraki süreçlerde ön plana çıkarak daha belirginleştiği görülmektedir. Gazete, yeni yazıya geçiş süreci çalışmalarını en yoğun başlatan gazete olduğunu belirtmek gerekir. Gazete, sadece bununla kalmamış, yazım kurallarını doğru şekilde uyarlamış gerek nitel gerekse nicel açıdan harf devriminde en başı çekmiştir.⁴⁹ Gazete, Mustafa Kemal'in isteğiyle Latin alfabesiyle ilk yayın yaptığı 27 Ağustos günü, İstiklal Marşı'nı notalarıyla yayımlamıştır.⁵⁰

Alfabe henüz resmî olarak kabul edilmeden, buna dair bir yazım kılavuzu ve lügat hazırlanmadan Hâkimiyet-i Milliye'nin, alfabe kadar yazım kurallarına dikkat ederek yayın yapması gazetenin harf inkılabı sürecini ne kadar ciddiye aldığına dair önemli bir göstergedir. Gazete, sadece harfleri öğretmeyi amaç edinmemiş, doğru bir şekilde ve kurallara riayet ederek süreci yönetmiştir.

Gazetenin rejim yanlısı olduğu ve hükümet tarafından da desteklenmesi durumu hükümet yetkililerine daha çabuk erişmeyi kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. Halkın kendisinden beklediği gibi konuyla ilgili Maarif Nezaretinin neler yaptığını da araştırmıştır. Bu nedenle yer yer dönemin Maarif Bakanı Mustafa Necati Bey ile görüşerek bu süreçte neler yapıldığına dair bilgilerde almıştır. Bakanın, gazete muhabiri ile yaptığı bir söyleşide yeni alfabenin gramer yapısını

⁴⁵ Birol Caymaz (2019). "Bir Politik Mücadele Süreci Olarak Türkiye'de Harf Devrimi", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C.17/65, s.101,102.

⁴⁶ Sezer Maralli (2019). "Harf İnkılabının Uygulanması Ve Birtakım Etkileri", ESOGÜTD, C.2/1, s. 125; Naşit Hakkı Uluğ (1973), Üç Büyük Devrim, Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü, İstanbul: Ak Yayınları, s.177-178.

⁴⁷ Ayla Acar Utku (2011). "Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci Ve Gazeteler", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, C.1. s. 8.

⁴⁸ Bilal N. Şimşir (1992). Türk Yazı Devrimi, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s.224-225.

⁴⁹ Utku, Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler, s.13.

⁵⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ağustos 1928.

oluşturmak için çalışmalar yaptığına değinilmiştir. Bakan, gramer yapısını oluşturduktan sonra ise büyük bir lügat hazırlayacakları belirtmiştir.⁵¹

Hâkimiyet-i Milliye, Latin alfabesini meşrulaştırmak için yeni alfabeye büyük bir önem attığı görülmektedir. Fakat bu önemin yer yer abartıldığı söylenebilir. Gazetenin, abarttığı durumların başında Arap harflerinin zorluğu gelmektedir. Hâkimiyet-i Milliye'nin, 14 Eylül 1928 tarihli sayısında, Yakup Kadri'nin "Arap harfleri bizi muttasıl mazinin bediine doğru çeken bir paslı incirdi. Bütün aklımız ve mantığımızla garp medeniyetine doğru atılırken hamlelerimizi ağırlaştırırken ve her iki adımda bir başımızın gayr-i ihtiyari arkaya çevrilmesine sebep olanda bu idi"⁵² yazısında da görülmektedir. Burada Yakup Kadri'nin, Arap harflerini hiçbir yerde karşılaşılmayacak bir benzetme ile paslı bir incir olarak nitelendirmesi dikkat çekicidir. Bu benzetmenin okuyucular üzerinde tesirli olması ve dikkati konu üzerine çekmesi amacıyla bilinçli bir şekilde yapıldığını söylemek mümkündür.

Gazetenin başka bir sayısında ise yine benzer bir durumla karşılaşılmış, Arap harfleri ile kırk yıl okuma yazma öğrenemeyen halkın, bu yeni harfler sayesinde kırk gün gibi kısa bir süre içinde okuma öğrenip yazmaya başlayacağına dair iddialar ileri sürmüştür. Gazete bu iddiasını bir ileriye taşıyarak bu sayede Türkiye Cumhuriyeti'nin yarım asır ileriye gideceğini yazmıştır.⁵³ Gazete, burada Latin alfabesinin halk nezdinde karşılık bulmasının yolunu Arap harflerinin ötekileştirerek gösterme amacındandır. Rejim yanlısı olduğu açık şekilde bilinen gazetenin bu tür iddialı haberlerine pek şaşmamak gerekir. Çünkü bulunduğu konum itibarıyla planlanan inkılap hareketi sürecini halk nezdinde meşrulaştırarak olumlu gösterme gayreti taşımaktadır.

Bunun dışında abartılan bir başka durum da yeni harflerin Türkiye'nin geleceğinin garantisi olduğudur. Gazetenin 4 Ekim 1928 tarihli sayısında yeni alfabe sayesinde, Cumhuriyet'in geleceğinin garanti alındığı vurgulanmış ve bu durum 'temel harç vazifesi' görevi olarak belirtilmiştir.⁵⁴ Hâkimiyet-i Milliye'de Latin alfabesinin harç vazifesi olduğu genel olarak dillendirildiği görülmektedir. Özellikle bu söylem, gazetenin yazarı olan Falih Rıfkı (Atay) tarafından, birçok sayıda sıklıkla vurgulanmıştır. Falih Rıfkı, bu vurgulamalarla baştan beri savunduğu yeni alfabenin zaafa uğramaması amacını taşıdığını söylemek mümkündür.

Latin alfabesine geçiş sürecinde sadece Hâkimiyet-i Milliye değil, diğer gazeteler de, bu yenilik hareketine karşı genel olarak olumlu bir tavır takınmışlardır. Yeni harflerin halk tarafından benimsenmesine katkı sağlamışlardır. Akşam, Milliyet, Cumhuriyet gibi dönemin büyük gazeteleri, sayfalarında yeni alfabe derslerine yer vermişlerdir. Vakit, Resimli Gazete gibi yayınlar da yeni yazıya ilişkin ders metinlerini yayımlamaya başlamışlardır. Sadece bunlar değil, o dönemde basın hayatında olan her yayın organının çoğunluğu yeni yazıya katkı sağlayacak bir şeyleri sayfalarında yer vermiş, yeni yazının tanıtılması kampanyasını gönüllü olarak üstlenmiştir.⁵⁵

⁵¹ Tülay Âlim Baran (2008), Mustafa Necati'nin Söyledikleri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s. 400-401.

⁵² Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 14 Eylül 1928.

⁵³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 25 Eylül 1928.

⁵⁴ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ekim 1928.

⁵⁵ Hanifi Kurt (2013). "Harf Değişikliği ve Basımın Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum", Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 19, s. 116.

Gazeteler, Mustafa Kemal'in Sarayburnu'nda, Latin alfabesi müjdesini halka duyurduktan sonra 1928'in Ağustos ayından itibaren yeni alfabeyle halka tanıtmak, aşına olmalarını sağlamak ve okumayı-yazmayı öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla, gazete içerisinde kıraat sütunları adında ayrı bir yer ayırmışlardır. İstanbul gazeteleri ağırlıklı olarak 23 Ağustos 1928 tarihinden itibaren kıraat sütunlarına yer vermesine rağmen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi İstanbul gazetelerine göre geç bir tarihte kıraat sütunu çalışmalarına başlamıştır. Gazetenin, ilk kıraat sütunu çalışmalarını 29 Eylül 1928 tarihinden itibaren başlattığı tespit edilmiştir. Gazete, kıraat sütunlarını, ilk gün birinci sayfadan itibaren vermeye başlamış ve halka "Her sabah bu parçaları dikkatle okuyunuz" diye tembih ederek, dikkatlerini yeni yazıya yöneltmelerini sağlamaya çalışmıştır. Gazetenin sadece okumayı öğretmeyi amaçlamadığı da görülmektedir. Bu yolu izleyerek, yeni harfleri halka öğretmede sıkılmamaları için bunu tekdüzelikten çıkarmış, bu kıraat sütunlarında dönemin ünlü yazarlarının çeşitli şiirleri ile yazılarına yer vermiştir.

Hâkimiyet-i Milliye'de, Latin alfabesine geçiş sürecinde sadece okuma öğretmeye yönelmemiş hükümet yetkilileri kadar gramer konularına da eğilmiştir. Gazetenin, 29 Eylül 1928 tarihli sayısına yansıyan bir habere göre daha önce esnaftan bazı kişiler Mustafa Kemal'e telgraf çekerek Arapçada sorun oluşturan ka, ke-ga, ge harflerinin ortaya çıkardığı okuma meselesini çözmesini istemiştir. Mustafa Kemal onlara cevap vermiş, öncelikle kısa sürede okuma yazma öğrendiklerinden duyduğu memnuniyeti belirttikten sonra; "...Arabi ve Farsî kelimelerde (k) ve (g)'nin önlerine (h) gelmesi meselesiyle zihinlerinizi işgal ve teşviş etmeyiniz. Tespit edilmekte olan lügat bunu arzunuz veçhile halledecektir efendim"⁵⁶ demiştir. Burada dikkat çeken husus, halkın harfler kadar gramer kurallarına önem vermesidir. Halkın, Arapçada bir harfin çeşitli şekillerde hangisinin okunacağını bilmemesi durumunu dile getirerek, benzerinin yeni Türk dilinde olmamasına dair önlemler alınmasını istemeleri önemlidir.

Hâkimiyet-i Milliye, 19 Ekim 1928 tarihli sayısında dilin yabancı kökenli sözcüklerden bir an önce kurtarılması gerektiğine dair bir haber yapmıştır.⁵⁷ Gazete ilgili sayıda, yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçesini önermiştir. Gazetenin, erken denebilecek bir dönemde ve hem de daha alfabe bile kabul edilmemişken, gramer konularına eğilmesi ve Türk dilini yabancı sözcüklerden arındırma girişimi takdire şayan bir gelişmedir. Bilindiği üzere devletin bu konulara el atması 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dil Kurumu'nun kurulması ile başlamış ancak 1930'lu yılların ortalarına doğru mümkün olabilmıştır.

Yeri gelmişken şunu da hatırlatmak fayda mülâhaza etmektedir. Birçok kitapçı ve diğer yayıncılar daha önce Arap harfleri ile basılmış, ellerinde mevcut olan yayınların ne olacağı konusunda endişeye düşmüştür. Çünkü bu kitaplar artık tamamen yasaklanacak ve kendileri de ekonomik olarak zor duruma düşeceklerdir. Millî Eğitim Bakanlığı, kitapçıların geleceğe dair uyduğu bu kaygı ve endişeden haberdardı. Bakanlık, kısa bir süre sonra kitapçılara yardım edeceklerini ve onları maddi olarak destekleyeceklerini bildirmiştir.⁵⁸ Bu mesele burada her ne kadar halledilmiş gibi görüle de ileride sorun olacak ve hükümet gündemini birkaç yıl meşgul edecektir.

⁵⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Eylül 1928.

⁵⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Ekim 1928.

⁵⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 29 Eylül 1928.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Latin alfabesine geçiş sürecinde sadece kendisinin gayret etmediğini diğer gazetelerinde bu konuda gayet iyi çalışmalar yürüttükleri gerçeğini inkâr etmediği görülmüştür. Gazetenin, 1928 Ekim sayılarının büyük çoğunluğunda kendisiyle beraber diğer gazetelerin de yeni harflerin öğretilmesine destek verdiklerine ve bu süreçte yapılan hizmetin takdire şayan olduğuna dair haberlere geniş yer verdiği görülmektedir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, aynı zamanda diğer gazetelerin bu okuma yazma seferberliğine iştirakinin önemine de değinmiştir. Bunun için ise kimi gazetelerin sayılarının belli bir kısmını kimilerinin ise birkaç sütun ile de olsa yeni harfle baskı yapmakla desteklemiş olduğu örneğini vermiş ve gazetelerin bu durumundan övgüyle bahsedilmiştir.⁵⁹

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin haberlerinde, Latin alfabesinin kabul sürecinde yabancıların da destek verdiği mesajları açık bir şekilde belirtilmiştir. Gazete, bu süreci daha da meşrulaştırmak için, alfabenin sadece yurt içinde değil yurt dışında da büyük bir ilgi gördüğünü yazmış ve buna örnekler vermiştir. Gazete, 1 Eylül 1928 tarihli sayısında Zofinger Tagblatt adlı bir İsviçre gazetesinde yer alan haberi “Yeni Türkiye Son Asır Tarihinin Bir Mucizesidir” başlığıyla duyurmuştur. Kuruluşun üzerinden henüz çok zaman geçmeyen yeni Türk Devleti’nin, Ankara’daki kuvvetli adam sayesinde istikbale doğru terakkiperver adımlarla yürüdüğünden bahsedilmiştir.⁶⁰ 26 Eylül 1928 tarihli sayısındaki “İnkılabımız Herkesi Hayrete Düşürdü” başlığıyla verdiği haberde, Journal Des Debats gazetesinin yeni harflerden övgüyle bahsettiğini bildirmiştir. 2 Ekim 1928 tarihinde kıraat sütunlarında yer alan, “Gazi Türkiyesi” başlıklı yazıda ise ABD’de ortaokullarda okutulan bir kitapta, Kemalpaşa Türkiye’ye yeniden hayat veriyor denildiğini yazmıştır. Hâkimiyet-i Milliye, yine aynı günün sayısında bir Amerikalının Dil Encümenine gönderdiği mektubu yayımlamış ve bunu “Herkes Türkçe Öğrenecek, Bir Amerikalının Mühim Mektubu-Alfabe Zaferi” başlıklı haber ile duyurmuştur.⁶¹ Gazete bu tür haberler benzer cümlelerle aktarılmıştır. Böylece yabancıların da Latin alfabesini önemli gördüklerine dikkat çekmiştir. Yabancıların sadece Latin alfabesi kabul edilme sürecinde değil sonrasında da destek verdiği haberlerine gazetenin değindiği görülmüştür.

Mustafa Kemal’in, 8 Ağustos akşamı İstanbul Sarayburnu’nda yaptığı ilk resmî açıklamadan sonra artık Latin alfabesinin kabul edilip, kanuna yasal bir statüye kavuşturulmasının zamanı gelmişti. Üç aylık yoğun eğitim-öğretim, okuma yazma seferberliğinin ardından TBMM’de 1 Kasım 1928’de yapılacak olan oylamadan sonra Mustafa Kemal meclisin üçüncü dönem ikinci toplantı yılını açarken, Latin alfabesinin önemine binaen birçok önemli açıklamalar yapmıştır. Bu konuşmada Mustafa Kemal’in Latin harflerine dair altını çizdiği en önemli nokta “kolay bir okuma yazma anahtarı” olarak nitelendirmesi olmuştur.⁶² Bu nitelendirme çok önemlidir. Çünkü asırlar boyunca Arap alfabesini kullanan Türkler, bu alfabe ile okuma yazmakta çok zorlanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de Mustafa Kemal’in “Kolay bir okuma yazma anahtarı” cümlesini hem süreç öncesinde hem de sonrasında almış ve Latin alfabesinin halk nezdinde meşrulaştırmada en büyük argüman olarak kullanmıştır.

1 Kasım 1928’de yapılan oylama sonucunda kabul edilen, 11 maddeden oluşan Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunu, 1353 sayılı kanun 3 Kasım günü Resmî

⁵⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5, 6, 15, 20,21 Ekim 1928.

⁶⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Eylül 1928.

⁶¹ Utku, Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci Ve Gazeteler, s. 9.

⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, D.III, İ.S. II, C.V, 1 Kasım 1928, s.4

Gazete’de yayınlanmıştır. 1 Aralık’tan 1928’den itibaren gazete ve dergilerin Arap harfleriyle yayım yapmasını yasaklamıştır. TBMM aynı yasağı sadece gazete ve dergilere değil kitaplara da getirmiştir. Arap harfleri ile basılmış ders kitaplarının 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren okutulması yasaklanmıştır.⁶³

Kanunda, gazetelerin 1 Aralık 1928 tarihine kadar kesin olarak yeni harflerle yayım hayatına girmelerine müsaade etmiştir. Bundan dolayı Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 1 Aralık 1928 tarihli sayısında, “Eski yazı bugün tarihe karıştı” başlığını manşet olarak vermiştir.⁶⁴ Burada Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin, diğer gazetelere artık bugünden itibaren Latin harflerini kullanmak zorunda olduklarını belirtmeye çalıştığı göstermektedir. Bilinen bu durumu onlara hatırlatma ihtiyacı duymuştur.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Latin alfabesine geçiş sürecinde çok önemli çalışmalar yaptığı görülmüştür. Gazete sadece bu geçiş sürecinde değil öncesinden itibaren de Latin alfabesinin alınması konusunda yayınlar yapmıştır. Gazetenin özellikle, 1928 tarihine ait altı aylık sayılarını taradığımız zaman, gazete başyazarı Falih Rıfkı Atay’ın bu konuda yoğun çalışma yaptığını gördük. Atay, Latin alfabesi düşüncesinin halkta karşılık bulması için gayret etmiş ve bu gayretlerini alfabeye geçiş sürecinde de göstermiştir.

3. LATİN ALFABESİ KABUL EDİLDİKTEN SONRASI SÜREÇTE YAŞANAN GELİŞMELERİN HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİNE YANSIMALARI

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, alfabe resmi olarak kabul edildikten sonra, 1 Kasım’dan itibaren Latin alfabesi ile çıkmaya başlamıştır. Fakat bazı gazetelerin yeni harflere geçiş için son gün olan 1 Aralık 1928’den önce yayınlarını yeni harflere göre yaptıkları da görülmektedir. Bazı gazetelerin ise Latin alfabesine karşı direndikleri görülmüştür. Kendileri, bahane olarak zaten halkın yeni harflere henüz alışmadığını ileri sürmüşler ve bu nedenle yayınlarını değiştirmek istememişlerdir. Gazeteler genel olarak yeni harflerle ilk yayını bir başka gazetenin yapmasını beklemişlerdir. Fakat daha öncesinden gazetelere verilen sürenin dolduğu gün Aralıktan itibaren yeni harflerle yayım yapmaları zorunlu kılındığı için, bu tarihten itibaren -1 Aralık’ta- İkdâm gazetesinde İsmet İnönü’nün gazeteler için yeni harflerle yapılacak yayım dönemini kutlayan ve onları bu yeni dönemin bayraktarları olarak gören yazısı yayınlanmıştır. Böylece bütün gazeteler zorunlu olarak yeni harflerle yayım yapmaya mecbur olmuşlar ve artık kesin olarak eskiye dönmenin imkânsız olduğuna kanaat getirerek bu sürece adapte olmuşlardır.⁶⁵

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, harf inkılabını Mustafa Kemal’in diğer inkılapları karşısında en üstün bir konuma oturtmuş ve bunun “en büyük inkılap” hareketi olduğunu belirtmiştir. Gazetenin, harf inkılabını yapan Mustafa Kemal’in, haklı gerekçelerle yaptığını dair yazıları genellikle dile getirmiştir. Mustafa Kemal’in harf inkılabını yapmasının amacı; Türk milletinin geçmiş ile olan bağları koparmak değildir. Bilakis Türk milletini muasır medeniyetler seviyesine erdirmek ve yeni nesillerini eğitim ve kültür alanında çok daha iyi bir konuma getirmektir.⁶⁶ Fakat harf inkılabının altında bazı nedenler arayan kişiler, Mustafa Kemal’in Türklerin geçmişle

⁶³ Resmi Gazete, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” S.1353, 03.11.1928.

⁶⁴ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Aralık 1928.

⁶⁵ Maralli, Harf İnkılabının Uygulanması ve Birtakım Etkileri, s. 125,126.

⁶⁶ Bayram Kodaman (1999). Cumhuriyet Tarihi-Fikri Temelleri Ve Atatürk, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, s.71.

yani İslam'la olan bağını kesmeye çalıştığı gibi iddialar ortaya atmışlardı. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi bu durumu açıklama gereği duymuştur. Gazete 1928 tarihinin Aralık sayılarında çıkan birçok yazıda, Türklerin kabul ettiği yeni alfabenin medeni milletlerinin gündeminde olduğuna ve takdirle karşılandığına dair çıkarımlar yapmıştır.

Hâkimiyet-i Milliye yazarlarının, Latin alfabesine yükledikleri anlam ile bu konuda hükümete verdikleri desteğin birbirleriyle uyumlu olduğu ve bu minvalde kaleme aldıkları yazılarında ise tutarlılık içinde oldukları dikkat çekmektedir. Hatta gazetenin köşe yazarları, kendilerinin matbuat cephesinde kalemleriyle savaşarak, harf inkılabın başarıya ulaşması için var güçle çalışılacaklarına ve gayret edeceklerine dair söz vermişlerdir.⁶⁷ Gazetenin, köşe yazarlarının bu söz vermelerinde fikri mücadelenin, siyasi yansımalarını görmekteyiz. Burada altı çizilmesi gereken husus fikri ve siyasi mücadelenin bir bütün halinde olması ve tutarlılık göstermesidir.

Fakat yeni harflerin kabul edilmesi, bütün gazeteleri olduğu gibi Hâkimiyet-i Milliye gazetesini de etkilemiştir. Çünkü yeni harflerle okuma yazma bilen sayısı çok az olduğu için, gazeteleri alıp okuyacak insan sayısı eskiye nazaran oldukça düşük bir seviye gerilemiştir. İstanbul'da bulunan gazeteler tekrar tirajlarını yükseltmek ve halkı yeni harflere çalışmalarını sağlamak için bir takım promosyon uygulamaları başlatmışlardır.⁶⁸ Burada hangi gazetenin tek tek ne gibi promosyon verdiğini, konu dışında olduğu için açıklamak lüzumu görmedik. Fakat Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Latin alfabesinin kabul edilmesinden sonraki üç aylık sayıları tarandığında, herhangi bir promosyon uygulamasına rastlanılmamıştır. Gazetenin promosyon uygulaması geliştirmemesinde temel neden hükümet tarafından desteklenmesi ve maddi bir kaygılarının olmadığını söylemek mümkündür.

Gazeteler her ne kadar Latin alfabesi yayın sürecine adapte olmaya çalışsalar da ortaya yeni bir mesele çıkmıştır. Yeni alfabe kabul edilmeden önce Arap alfabesi ile okuma yazma bilenlerin toplum içindeki oranı çok azdı. Latin alfabesine geçildiği zaman ise bu oran daha da düşmüştür. Bu yeni alfabenin hızlı bir biçimde halka öğretilmesi gerekti. Bunun için bir sisteme ihtiyaç vardı. Bunun için Mustafa Kemal'in 1 Kasım günü Mecliste yaptığı konuşmadan sonra söz alan İnönü, halka kısa sürede okuma yazma öğretmek için Millet Mekteplerinin kurulacağı müjdesini vermiştir.⁶⁹ İnönü, bu konuşmayı yaptıktan sonra Maarif Vekâleti, Kasım ve Aralık ayı içerisinde Millet Mekteplerinin işleyiş biçimine dair talimatnameler yayımlanmıştır. Hükümet yetkilileri ise bu mekteplerin ekonomik olarak idaresi için bütçeden ayrı bir pay ayırmıştır. 26 Aralık 1928 tarihinde İcra Vekiller Heyeti toplantısında, Millet Mekteplerinin vilayet özel idarelerinin bütçe kısmında maarife harcanması için ayırdığı miktar dışında, başka işler için ayrılmış olan harcama kalemlerinden de Millet Mektepleri için pay ayrılması kabul edilmiştir.⁷⁰ Böylece Millet Mekteplerinin işleyişinin ekonomik olarak sekteye uğramaması amaçlanmıştır.

Millet Mektepleri 1 Ocak 1929 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Millet Mekteplerinin açılışı İstanbul'da saat 14.00'da görkemli bir törenle açılmıştır. Taksim'de yapılan bu görkemli tören büyük bir kalabalığa ev sahipliği yapmıştır. Elli bine yakın kişinin de iştirakiyle, İstanbul'un

⁶⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Aralık 1928.

⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 3,6 Ocak 1929; Vakit Gazetesi, 9 Ocak 1929.

⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D.III, İ.S. I, Cilt: V, 1 Kasım 1928, s.7-8.

⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 30-18-1-2-1-11-11, 26 Aralık 1928.

birçok yerinde Millet Mektebi açılmıştır. Millet Mekteplerinin açılış haberlerine basının büyük önem verdiği görülmektedir. Zaten öncelikle basının yoğun desteği sayesinde Millet Mektepleri halka tanıtılmış ve böylece halk nezdinde büyük bir tevaccüh kazanmıştır.⁷¹ Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de Millet Mekteplerinin açılışına geniş yer vermiştir. Fakat 1 Ocak günü Maarif Bakanı Necati Bey'in aniden vefat etmesi haberi ile Millet Mekteplerinin açılma haberi gazetede bir arada yer almıştır.⁷²

Necati Bey'in vefatından sonra İsmet (İnönü), bir süre Bakanlık görevini üstlenmiş ve bu sırada öğretmenlere Millet Mektepleri ile ilgili bir genelge yayımlamıştır. Hâkimiyet-i Milliye'de yansıyan bu genelgede, İnönü, öğretmenlerden, Türk Harfleri Usul-i Tedrisi kitapçığını iyi okumaları ve anlamalarını istemiştir. Ayrıca, Millet Mekteplerine gelen kişilerin yetişkin bir insan olduğunun unutulmaması ve onlara çocuklara davranıldığı gibi davranılması gerektiğini belirtmiştir. İnönü, bütün bunların yanında öğretmenlerden, mektebe devam eden kişilere temiz ve düzenli yaşamayı da öğretmelerini istemiştir.⁷³

Millet Mekteplerinin açılmasından birkaç gün sonra Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde de harf inkılabı sonucunda Millet Mekteplerinin açılması ile Cumhuriyet rejiminin devamının paralel olduğu vurgulanmış ve bu durum şu şekilde belirtilmiştir:

“ Cumhuriyet okuryazarların rejimidir... Cumhuriyetin en korkunç tehlikesi cahilliktir. İşte dün Türk milleti Cumhuriyetin en büyük düşmanına karşı harp açtı. Bu sene okuryazarların adedi yarım milyondan fazla olacaktır. Maarif, ordu ve millet mektepleri birkaç senede Türk milletinin seviyesini yüksek Avrupa milletlerinin vasatı seviyesine çıkaracaktır zannediyoruz. İşte o gün cumhuriyet emniyet içinde olacaktır. Yeni rejim ilk mekteplerin ve mecburi tahsilin iş başında bir nesil hazırlayacağı bir nesil beklememekte haklı idi: Okuryazar olmayan cumhuriyet vatandaşı sun'i bir varlıktır. Her rejim ümmünün vasisidir: Cumhuriyet ise vasisi millet olan bir rejimdir. Millet Mektepleri bizzat Cumhuriyeti yetiştirmeye memurdurlar...”⁷⁴

Gazete sadece burada değil Latin alfabesi kabul sürecinde de bahsettiğimiz gibi, harf inkılabı ile Cumhuriyet'in geleceğinin paralel görmüş bunu 'temel harç vazifesi' olarak nitelendirmiştir.⁷⁵

Millet Mektepleri için 1929 tarihinde A ve B adı altında dörder aylık eğitim veren kurslar açılmıştır. A kursuna hiç okuma yazma bilmeyen B kursuna ise eski harflerle okuma yazma bilen ve yeni harflerle az da olsa okuma yazma bilenlerin katılması kararlaştırılmıştır.⁷⁶ Hâkimiyet-i Milliye'de de, Millet Mekteplerinin önemine dair birçok haber yer almış, bu kurslar sayesinde Ankara'da kısa bir süre içerisinde 9 bin kişinin okuma yazma öğrendiği belirtmiştir.⁷⁷ Millet Mekteplerinin açılışından bir ay sonra Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 1 Şubat 1929 tarihli sayısında “Millet Mekteplerinde 856.000 talebe var” başlığıyla duyurmuştur.⁷⁸ Hâkimiyet-i Milliye gazetesine yansıyan 1927 nüfus sayımında Türkiye'nin 14 milyon nüfusa sahip olduğu gerçeği göz önüne alınırsa⁷⁹ Millet Mekteplerinin açılışından henüz bir ay geçmişken bir milyona yakın

⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929; Milliyet Gazetesi, 1,3 Ocak 1929.

⁷² Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2 Ocak 1929.

⁷³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Şubat 1929.

⁷⁴ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ocak 1929.

⁷⁵ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ekim 1928.

⁷⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1929.

⁷⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 13 Ocak 1929.

⁷⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Şubat 1929.

⁷⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Kasım 1927.

vatandaşın mekteplere devam etmesinin, büyük bir gelişme olduğunu vurgulamak istemiştir. Fakat bir ay içinde bu bir milyon sayının biraz abartılı olduğu da söylenebilir.

Sadece Latin alfabesinin kabul edilmesini değil böyle köklü değişim getiren inkılâpları toplumun kabullenmesi ve alışması zordur. Bunun için belli bir zaman gereklidir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeni kurulmuş, okuma yazma oranında ise çok geri kalmıştır. Bu durum ülkenin yükselmesi karşısında en büyük engel teşkil etmiştir. Bu nedenle devlet, nüfuzunu kullanmış ve Millet Mekteplerine devam etmeyi şart koşmuştur. Bundan dolayı Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de Millet Mektepleri Talimatnamesi'nde devletin eğitim konusuna ne denli eğildiğinin ve halkında bu durumu ciddiye almaması karşısında yaptırım uygulanarak, sert tedbirler alındığı unutturulmamaya çalışılmıştır. Gazete haberine yansıtılan Millet Mektepleri Talimatnamesi'nde, mekteplere devam etmeyen kişilere ceza verileceği vurgulanmıştır.⁸⁰

Fakat, Millet Mekteplerine atfedilen önem ve buralar için ayrılan bütçe, dünya genelinde hâkim olan ve Türkiye'de de çok ciddi biçimde hissedilen 1929 ekonomik buhranı sonucunda geri planlara atılmıştır. Bu nedenle Millet Mekteplerinden beklenen başarı amacına ulaşamasa da maarif tarihi içinde en önemli etkisi, harf inkılabının toplumun geniş bir kesimi tarafından benimsenmesinde ve kabul edilmesinde yeri büyük olmuştur.⁸¹

Hem harf inkılabının yapılmasından sonrası 5-6 aylık süreçte hem de sonrası 3 yıllık zaman dilimi içerisinde hükümeti ve gazete gündemlerini meşgul eden, eski yazıyla basılan eserler ve yayın evleriyle gazetelere nakdi yardım edilmesi gelişmeleri olmuştur. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Arap alfabesini kullanmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduğu zaman bu durum devam etmiştir. Nitekim gazeteler bu alfabe ile yayın hayatına devam etmekte olup okuyucusu kitlesi de bu harflerle okuma yazma bilen insanlardı. Latin alfabesi kabul edildiği zaman, gazeteler bu alfabe ile yayın yapmaya başlamış fakat henüz halk daha bu alfabeyle vakıf olamadığı için bu yayınları okuyamamıştır. Bunun tabii bir sonucu olarak gazeteler okuyucusu olmadığı için alınamamış ve ekonomik nedenlerle birçok gazete zor bir sürece girmiştir.

Bu ciddi sorunun vahametinin daha iyi anlaşılması için Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Hâkimiyet-i Milliye gazetesine yansıyan bir yazısında Latin alfabesinden önce İstanbul'da tirajı yirmi bin hatta 30 bin basan birkaç mecmua, alfabe kabul edildikten sonra, aşamalı olarak önce iki bine sonra bine daha sonra ise beş yüze kadar düştüğünü söylemiştir. Hatta bu süreçte birçoklarının da kapandığına değinmiştir.⁸² Yakup Kadri, harf inkılabından sonra gazetelerin içine düştüğü bu zor durumu bir 'matbuat buhranı' olarak nitelendirmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı okunmama durumundan kaynaklanan sebeplerden dolayı, gazetelerin ekonomik olarak çok zorlandığından bahsetmiş ve hatta İstanbul'da haftalık ve aylık periyotlarla çıkan birçok mecmuanın kapandığını söylemiştir. Yakup Kadri, bütün bunlardan daha ziyade olarak günlük olarak çıkan yayınlara da sıra gelirse, bunun daha vahim olacağını belirtmiştir. Çünkü bu halkın fikir olarak iflas etmesi manasına gelmektedir.⁸³ Gerçekten Yakup Kadri'nin de belirttiği gibi henüz yeni kurulmuş olan Cumhuriyet idaresinin, yeni harflere dayanan basın, matbuat

⁸⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Aralık 1929.

⁸¹ Saim Yüceer (2002). "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri", Atatürkçü Bakış Dergisi, C.1/1, s.32.

⁸² Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5 Nisan 1929.

⁸³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Nisan 1929.

buhranından kaynaklı meselesinin çözemezse bu sadece gazetelerin ekonomik olarak iflas etmesi değil Cumhuriyet ideolojisinin de sağlam zemine oturtulamaması demektir.

Çünkü ders kitabı basan yayınevleri, bu ders kitaplarını her sene tatil aylarında basıyorlardı. Böylece 1928-1929 eğitim-öğretim yılında okutulacak kitaplar Haziran ve Temmuz aylarında çoktan basılmıştı. Fakat 1 Kasım 1928 tarihinde Latin alfabesi kabul edilince, Arap harfli olarak basılan kitaplar bir anda boşa çıkmıştı. Hükümet, özellikle okul kitaplarını yeni harflerle basma hazırlığındaydı ve Maarif Vekâleti, hükümete okullarda öğretimin yeni yazı ile yapılmasını teklif eden bir rapor sunmuştur. Bu raporda okullarda verilen derslerin çoğunlukla yeni yazı ile hazırlanmış kitaplarla yürütüleceği açık bir şekilde belirtilmiştir.⁸⁴

Ayrıca İstanbul'da, ders kitapları basan yayınevi sahipleri, harf inkılabı sürecinde bazı okul kitaplarını hem eski harf hem de yeni harflerle basmak zorunda kalmışlar ve zarar etmişlerdir. Bu konuyu kendi aralarında 28 Mart 1929 tarihinde görüşmüşler ve hükümete bildirerek zararlarının karşılanmasını talep etmişlerdir. Yayınevleri hükümetten hiçbir yardım almadan kendi zararlarını tazmin etmeye çalıştıklarını ifade ederek, hükümetin de en az kendileri kadar fedakârlık yaparak, uğradıkları zararı önlemek için maddi olarak yardım etmeleri gerektiğini açık bir şekilde dile getirmişlerdir.⁸⁵ Bundan sonraki süreci Hâkimiyet-i Milliye gazetesinden verecek olursak; yayınevleri sahipleri ile Milli Eğitim Bakanlığı temsilcileri görüşmüşler ve onlara bakanlık nezdinde bu konunun araştırılacağı söylenerek, bir süre beklemeleri istenmiştir. Fakat bu süreçte taleplerine yönelik bir çözüm üretilmediği için yayınevi sahipleri bakanlığı mahkemeye vermiştir. Konu iyice çıkmaza girmeden 1 Temmuz 1929 tarihinde bakanlık ile okul kitabı basan yayınevleri arasında tekrar bir toplantı tertip edilmiş ve toplantı sonucunda zarar eden yayınevlerine toplamda iki yıl vade ile kırk bin lira kredi açılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte kitaplar üzerinden indirim yapılması ve her bir forma için önceki fiyat üzerinden bir kuruş indirim yapılması kararlaştırılmıştır.⁸⁶

Ayrıca Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Latin alfabesi kabul edilmeden önce yeni harflerle yayım yapacak baskı makineleri meselesini gündemine taşımıştı. Gazetenin 11 Ekim 1928 tarihli sayısında, yeni harflerle baskı yapacak makineleri yurtdışından alınırken milyonlarca liraya mal olacağını ifade edilmiş ve hükümetin gazetelere yardım etmesi gerektiği belirtilmiştir. Gazetenin bu konuda hükümetten beklentisi, hükümetin direk firmalarla iletişime geçip, fiyat konusunda indirim yaptırması ve kaliteli, sağlam ürünleri alması şeklindedir.⁸⁷ Hükümet, şartlardan dolayı bu konuda hemen adım atmamıştır. Ama Latin alfabesi kabul edildikten sonra dönemin içişleri Bakanı Şükrü Kaya, gazetelerin okuyucu kaybetmelerinden dolayı yaşamış oldukları maddi sıkıntılara çözüm yolları aradığı görülmüştür. Bunun için matbaada kullanılmak için yabancı ülkelerden alınacak yeni matbaa harflerinin, gümrük vergisinden muaf tutulması hakkında çalışmalar başlatmıştır. Böylece muaf tutulan bu vergi için, gümrük idaresi özel bütçesine ayrıca iki yüz bin lira eklenmiştir. Hükümet sadece bununla kalmamış eğitim özel bütçesine de dört yüz

⁸⁴ Niyazi Çiçek, Nurhan Kabakulak (2017). "Harf Devrimi'nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri", *Türkiyat Mecmuası*, C.27/1, s. 127.

⁸⁵ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Nisan 1929.

⁸⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Temmuz 1929; Çiçek-Kabakulak, *Harf Devrimi'nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri*, s.132.

⁸⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ekim 1928.

bin lira daha ekleyerek, yeni harflerin getirdiği ek maliyetlerle eğitimi ve eğitim sektörünü rahatlatmıştır.⁸⁸

Hükümet harf inkılabının kabul edilmesinden üç ay sonra Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde de dile getirilen yazı makinaları konusunu tekrar gündemine almıştır. Yine gazeteye yansıyan habere göre, hükümet yazı makinaları alımı için bir ihale açmıştır. Hükümet daha önce de gazetede de belirtildiği gibi yazı makinalarının hem kaliteli olmasına hem de uygun fiyata verilmesi konusuna önem vermiştir. Bu şartları sağlayan üç firma ihaleyi kazanmış ve bunlardan toplam altı bin adet yazı makinesi alınmıştır.⁸⁹

Görüldüğü üzere hükümet kitapçılara yardım etme konusunda her ne kadar yavaş adım atsa da bu adımın gazeteler konusunda hızla atıldığı görülmüştür. Bu duruma gazetelerin günlük çıkmasının etkisinin büyük olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca gazetelere yardım edilmesi konusunda Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us)'un büyük çabaları olmuştur. Hakkı Tarık Bey, harf inkılabından sonra gazete tirajları düşünce, TBMM'ye 1929 tarihinde "Türkçe matbuata prim verilmesine dair" kanun teklifi sunmuştur.⁹⁰ 1930 yılının Mart ayı içinde TBMM'de Latin alfabesi ile yayın yapan gazetelere prim verilmesi kanunu görüşmeleri başlamıştır.⁹¹ Onun sayesinde bu teklif kanunlaşmış ve hükümet gazetelere, 3 yıl süreli prim vermiştir. Böylece gazeteler devletten daha somut yardımlar alarak ekonomik olarak rahatlatılmış ve yükleri bir nebze de olsa hafiflemiştir. Nihayet, TBMM'de yeni harflerin kabul edilmesinin getirdiği ek maliyetlerin karşılanması için yaptığı çalışmaları olumlu olarak sonuçlandırmış ve basına maddi olarak kaynak aktararak, destek sağlanmasına dair kanun çıkarılmıştır.⁹² Fakat hükümet kitapçılara, Latin alfabesinin kabul edilmesinden sonraki süreç için yapacakları yardım sözünü ancak 1,5 yıl sonra gerçekleştirebilmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde, bütün bu meselelerin yanında Latin alfabesinin kabul edilmesinden üç ay sonra da, bu inkılabın çok doğru ve yerinde olduğuna dair yazılara sıkça rastlanılmıştır. Bunun yanında, yeni harflerin basın için fevkalade bir kolaylık sağladığı ve bu sayede haber sütunlarında yazıların daha zarif bir biçimde görüldüğü ve haberlerin daha uyumlu çıktığı ifade edilmiştir.⁹³ Gazete yazarlarından olan Falih Rıfkı (Atay), harf inkılabının basın için çok olumlu olduğunu ifade etmiş ve harf inkılabının kabul tarihi olan 1 Kasım 1928 tarihinden itibaren, Türkiye'nin basında Avrupa ile arasında açılan iki yüz yıllık farkın, artık kapanacağını belirtmiştir.⁹⁴ Atay, ayrıca yeni yazının düşünceleri değiştirdiğini belirterek⁹⁵ inkılabı toplumsal zemine oturtmaya çalışmıştır.

Hatta gazetede medenileşmek için yapılan inkılaplardan sonra kabul edilen Latin alfabesi ile birlikte yeni bir yaşam tarzı oluşturulduğuna değinilmiş ve bu yeni yaşamı Batı tarzı olarak belirtilmiştir. Bu durum olumlu olarak değerlendirilmiş ve artık Avrupalılar düşünüp onlar gibi hissediyoruz diyerek bundan duyulan sevinç dile getirilmiştir. Sadece bununla kalmayıp onlar

⁸⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 8 Kasım 1928.

⁸⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 14 Ocak 1929.

⁹⁰ Çiçek-Kabakulak, Harf Devrimi'nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri, s.132.

⁹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 3. Dönem, C.17, 37. Birleşim, 20.03.1930, s.19.

⁹² Resmi Gazete, Gazete Primleri Hakkında Kanun", Kanun No: 1575, Kabul Tarihi, 27/03/1930, Yayın tarihi 29 Mart 1930.; Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 1930.

⁹³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Ocak 1929.

⁹⁴ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Şubat 1929.

⁹⁵ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Şubat 1929.

gibi giyiniyor ve onlar gibi yiyip içip tıpkı onların yaşadığı medeni kanun şemsiyesi altında biz de öyle yaşıyoruz denilmiştir.⁹⁶ Zaten Latin alfabesinin kabul edilmesinin en büyük nedenlerinden birisi de Batı medeniyet seviyesine erişmektir. Karaosmanoğlu'nun söylemiyle harf inkılabı “Batı camiasına arka kapıdan değil, doğrudan ön kapıdan girmeyi hedeflememiz”in bir sonucudur.⁹⁷ Nitekim bu durum hem Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde hem de dünya basınında bu şekilde anlaşılmıştır. Burada gazeteye bu şekilde yansıyan haberlerden birkaç örnek vermenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Hâkimiyet-i Milliye, Latin alfabesi ile geçmişe dönüş özlemlerinin artık bittiği ve geçmişe veda edildiği kanaatindedir. Artık Batı medeniyeti ile bütünleşilecek ve böylece gelecek daha aydınlık olacaktır ifadeleri kullanmıştır.⁹⁸ Gazetenin, nasıl harf inkılabı kabul sürecinde yabancı desteğini haberlerde işlemişse, harf inkılabının kabul edilmesi karşısında dünyanın gösterdiği teveccühe dair haberleri de aynı şekilde yansıttığı görülmektedir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Latin harflerinin kabul edilmesini sadece Türkiye’yi değil ülke dışındaki Türkleri de etkilediğinden bahsetmiştir. Kıbrıs Türkleriyle Bulgaristan ve Romanya Türklerinin de gazetelere ayrı sütunlar ayırarak, yeni harflerle ilgili duyduklarını belirtmiştir.⁹⁹ Fransa/Paris’te çıkan Doeuvre gazetesinde, Türklerin alfabelerini ıslah etmelerini çok olumlu karşılamış ve bunun muazzam bir eser olduğundan bahsetmiştir.¹⁰⁰ Türkiye’nin harf inkılabı yapması, Amerika’da genel olarak olumlu karşılanmıştır. Burada bulunan Appleton Post-Crescent gazetesi, “Türkler El yazısını Yasaklıyor” başlığıyla harf inkılabı sürecini gündeme almıştır. Gazetede Türklerin harf inkılabı sonucunda Doğu kültüründen koparak, Batı medeniyetine yaklaştığı vurgulanmıştır.¹⁰¹

Gazetede Türklerin Latin alfabesini kabul etmesiyle, Doğu medeniyetinden ayrıldığı da net bir biçimde işlenmiştir. Çünkü Doğu, ilerlemeye mani olmuştur. Türkler Batı medeniyetini tercih etmiştir.¹⁰² Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde genel olarak çıkan yazılarda, Türklerin doğuya, batılaşma konusunda ön ayak olduğu ve rehberlik ettiği üzerinde durulmuştur.¹⁰³ Fakat Hâkimiyet-i Milliye’nin, Avrupa gazetelerindeki Türklerin harf inkılabını Türk milleti için önemli bir gelişme olarak gördüğüne dair haberleri yansıtırken, bu gazetelerin bu inkılabın Türkiye’nin geçmişi ile yani İslam ülkeleri ile arasına mesafe koyduğuna dair yaptığı çıkarımlara da yer verdiği görülmektedir. Gazete, bu konuya örnek olarak, Mısır/Kahire’de çıkan Errabatü’ş-Şarkıyye mecmuasında 15 Ekim 1928 tarihinde çıkan bir yazıyı nakletmiş ve mecmua Türklerin alfabe değişikliği yapması karşısında şöyle demiştir:

" ... Milletlerin tarihinde harflerin değişmesi garip değildir. Çünkü harfler olsun, kıyafetler olsun tabiatıyla değişebilir. Ancak garip gördüğümüz şey şudur ki, milletlerin asırlarca yapamadıkları bir şeyi Türkiye az bir zaman içinde yapmağa muvaffak oluyor. Bu edebi bir inkılap yapmak isteyen milletlerin hareketi işte böyledir. Bugün Türk milleti inkılapçı bir millettir ve inkılabının ilk devresinde bulunmaktadır. Bu harflerin değişmesi Türkiye için faydalı olacaktır ve ihtilaf kabul

⁹⁶ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Haziran 1929.

⁹⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1984), Politikada 45 Yıl, İstanbul: İletişim Yayınevi, s.127.

⁹⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Eylül 1928.

⁹⁹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5 Şubat 1929.

¹⁰⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 15 Şubat 1929.

¹⁰¹ Esra Sarıkoyuncu Değerli (2009). “Amerikan Basınında Türk Harf ve Dil Devrimi”, DÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, C.23, s. 35.

¹⁰² Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Eylül 1928.

¹⁰³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Ocak 1929.

etmeyecek bir netice vardır ki, o da Türkiye'nin bu hareketi yeni Latin Türkiye ile eski Arap Türkiye arasını ayıracağı ve Türkiye'nin atisi ile mazisinin arasına bir set çekeceğidir."¹⁰⁴

Görüldüğü gibi Türklerin kısa sürede alfabe değişikliği yapmasına muvaffak olması takdirle karşılanmış fakat bu durumun Türkiye ile Müslüman devletlerinin arasına mesafe koyacağı net bir biçimde belirtilmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye'de, bunun yanında harf inkılabı meşrulaştırılma yolunda da çok iddialı haberlere rastlanılmaktadır. Gazete, meşrulaştırmasını kanıtlamak için İslam'dan da referans vermiş ve Türkler Müslüman olup İslam medeniyetine intisap ettiklerinde nasıl hayat tarzını İslam medeniyetine uygun bir biçimde değiştirdilerse şimdide Avrupa medeniyetine dâhil olup hayat tarzının o şekilde değiştirilmesi gerektiği söylenmiştir. İslam medeniyetine intisap olunduğunda dil olarak Arapça benimsendiyse de şimdi de Avrupa medeniyetine uygun şekilde dil değiştirilip dönüştürülmeli diye belirtmiştir.¹⁰⁵ Gazete bu konuda hızlı bir biçimde adım atılması gerektiğinin ve yaşam tarzının da değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Şüphesiz bunda hükümetin daha önce atmış olduğu adımların etkisi büyüktür.

Gazetede, her ne kadar Latin alfabesinin meşrulaştırılıp Arap harflerinin ötekileştirildiği görülse de, bu söylemlerle İslam dininin değil sadece alfabenin altının çizilmesi önemli bir ayrıntıdır. Gazetede, bu konuda referanslar genellikle geçmişten verilmekte ve Osmanlı mirasına dönük kabullenmeler vurgulanmaktadır. Bu vurgu daha çok Doğu medeniyetinden tasfiye olunup Batı medeniyeti eksenine kayma ile anlatılmıştır. Burada hor görülen İslam'ın bizzat kendisi değil İslam'ın gerekliliklerini uygulamayarak geri kalan Doğu/İslam devletleridir. Bu devletler hem teknolojik hem de yaşam tarzı olarak çok geri kalmışlardır.

Harf inkılabı sonucunda, Toktamış Ateş'in de vurguladığı gibi geçmiş kültürden kopuş olduğu muhakkaktır. Fakat bu durum telafisi imkânsız zararlar ortaya çıkarmamıştır. Ateş'e göre bu fazla abartılmamalıdır.¹⁰⁶ Kültürden kopuş olduğuna dair ortaya atılan iddialar, Hâkimiyet-i Milliye'de de yer almış. Gazetede, bu iddiaların tam aksi olduğuna ve harf inkılabını sadece okuma yazmayı arttırması değil Türk halkının sosyal hayatı üzerinde de büyük etkileri olduğuna değinilmiştir. Bu konuda da referanslar gösterilmiş ve Türklerin yaşam tarzını Batı ekseninde geliştiren, Doğuda olmayan tiyatro ve konser etkinliklerinin artık daha da arttığından bahsedilmiştir.¹⁰⁷ Gazete, bütün bunlardan yola çıkarak özellikle kadın haklarının altını çizmiştir. Cumhuriyetle birlikte kadına verilen değer arttığı her ne kadar bilinse de, gazete, harf inkılabından iki yıl önce kabul edilen Medeni Kanun'unun asıl yerini bulmasının harf inkılabı neticesinde olduğuna vurgu yapmıştır. Harf inkılabı sonucunda kurulan Millet Mekteplerinde kadınların okuma yazma öğrenerek, erkeklerin ön plana çıktığı hâkim ve doktor vb. gibi mesleklerde onlar kadar boy gösterdiği belirtilmiştir.¹⁰⁸

Denilebilir ki Hâkimiyet-i Milliye gazetesi sosyal meselelerle yakından ilgilenmiştir. En basit bir meseleden en önemli bir konuya kadar her hadise gazetede işlenmiştir. Kendi döneminde, sosyal hayattaki eksiklikleri gösteren bir ayna görevini üstlenmiştir. Halkı ilgilendiren her problemin, gazetede hemen hemen ele alındığı görülmüştür. Gazetede anlatılan problemler sadece

¹⁰⁴ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2,3 Aralık 1928.

¹⁰⁵ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 24 Aralık 1928.

¹⁰⁶ Toktamış Ateş (2004), Türk Devrim Tarihi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 190.

¹⁰⁷ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Nisan 1930.

¹⁰⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Nisan 1930.

yazılmakla kalmamış aynı zamanda da bunların çareleri sıralanarak, çözüm yolları üretilmiştir. Böylesine yelpazesini çok geniş tutan gazete, kendisini halkın sesi olarak görmüştür. Zaten Mustafa Kemal, bu gazeteye en başta isim seçerken önce Anadolu'nun Sesi adını seçmiş fakat sonradan Hâkimiyet-i Milliye adında karar kılmıştır.¹⁰⁹

Gazete, harf inkılabının okumaya yazma oranının hayli arttırdığını, okuma yazma öğrenen Anadolu'da bulunan halkın böylece sesinin duyurmaya başladığını da vurgulamıştır. Gazete, bu söylemde kendisini ise yıllardır ihmal edilen ve sesini bir türlü duyuramayan Anadolu halkının sesi konumunda olduğunu belirtmiştir. Hatta gazetede 'Halk sütunu köşesi' diye ayrı bir yer açılmış ve burada halktan gelen her türlü istek, şikâyet ve sair ihtiyaçlar basın yoluyla duyurulmuştur.¹¹⁰ Böylece gazete her ne kadar iktidarın sözcüsü konumunda olarak bilirse de aslında siyasetin değil de halkın sözcüsü konumunda olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Bu vurgu gazeteyi, bir Ankara veya taşra gazetesi olmaktan çıkarmış ve uzun yıllar boyunca tirajı yüksek gazeteler arasına taşımıştır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Latin alfabesi kabul edildikten sonra millîlik hareketinin halk nezdinde hız kazanması ve benimsenmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Gazete, bunun için öncelikle, Türkçe üzerine eğilmiş ve Türk dili konusuna önem veren yazıları sıklaştırdığı görülmüştür. Gazete bu dönem sayılarında iki konuya ağırlık vermiştir. 1-Türk dili konusu, 2-Çocuklara Türkçe isimler verilmesi meselesi. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Türk dilinin geleceği konusunda belirlenen yeni hedeflerden bahsetmiştir. Bu durum gazete de şöyle belirtilmiştir;

“Harf İnkılâbı yapılabı dört ay oldu. İnkılâbın yeni safhasında Cumhuriyetin maarifine ve terbiye-i umumiye teşkilatına büyük vazife hisseleri teveccüh etti. Dört aydan beri sevk eden mesai neticesinde elde edilen hâsılalar beni, teşkilâtımızın, inkılâbın tevzi vazifeleri başaran bir kuvvet olmak yoluna girdiğini söyleyebilmek vaziyetine getirmiştir. Harf İnkılâbı başladığı gün önümüzde dört hedef bulduk. Bunlardan birincisi yeni harflerin feyizli mahiyetinden istifade ederek lisanın bünyesine tesir etmek ve Türk dilinin istiklâlini, genişlemesini, tabii tekâmülünü temine mütevakıf ilmi mesaiye başlamak. Bu hedefin istihsalı için şu işleri yapmak lâzım geliyordu: 1- Yeni Türk elifbesine nazaran Türkçenin imlâsını tespit etmek ve bir imlâ lügati yapmak, 2- Türkçenin yeni bir didaktik gramerini vücuda getirmek, 3- Türk dilinin müstakil ve tekemmül kudretleri ile zinde bir lisan hâlinde inkişaf edebilmesinin mütevakıf bulunduğu lengüistik ve filolojik tetkikatına girişmek ve bu meyanda eski kitaplarda ve halk dilinde mevcut öz Türkçe kelimelerin kullanılmasını telif eden bir dil bülteni neşretmek, 4- Ve nihayet ıstılahları tensik ederek ilmi lisanın inkişafı esaslarını hazırlamak ve geniş bir tefekkür ve ilim lisanında ifade edilen bütün mefhumların mukabillerini ihtiva edecek surette bir Türk lügati tanzimine çalışmak ve bu hudut üzerinde çalışmak üzere salâhiyettar zevattan mürekkep Dil Heyeti teşkil edildi. Heyet imlâ lüगतini tanzim etti. Bu lüगतin tab'ı bu hafta zarfında ikmal edilecektir. İkinci hedefimiz bütün Türkiye mekteplerinde teşrinievvelde başlayan tedrisatın millî harflerle yapılmasını temin etmektir. Bu hedefin istihsalı için şu işleri yapmak lâzım geliyordu: 1- Tedrisat başlamadan evvel bütün muallimleri yeni harflerle tedrisat yapabilecek bir vaziyete getirmek, 2- Muhtelif derece ve nevide bilumum Türk mekteplerinde okuyan talebeye dersî senenin ilk ayı zarfında Türk harfleriyle okuyup yazmak kudretli kazandırmak, 3- Tahsil yapan çocuklarımızın ellerine verilecek bütün ders ve tettebbu kitaplarını derhal Türk harfleriyle yeniden neşretmek. Muntazam ve gittikçe inkişaf eden bir mesai sistemi dâhilinde her senenin getireceği hâsıla mütezayit bir nispette artmış bulunacaktır. Miktarı ilk senelerde yarım milyona yaklaşan, müteakip senelerde yarım milyonu aşan insanı yetiştirmek, mektep teşkilatının da yardımıyla az bir zaman sonra bizi, bugünden hudut ve vüsatini tahmin edemeyeceğimiz neticelerle karşılayacaktır. Millet mektebi dershanelerine devam eden vatandaşlara bir taraftan Türk harfleriyle okuyup yazmak iktidarını kazandırırken diğer taraftan da

¹⁰⁹ Doğramacıoğlu, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme, s. 39-40.

¹¹⁰ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ocak 1929

bunları ilk tahsilin hedefini teşkil eden asgarî ve esas malûmat ile teçhiz edeceğiz. Dört aylık mesai neticesinde elde ettiğimiz hasıllar, Harf İnkılâbının bütün tazammunlarının tahakkuk sahasına girmekte olduğu hakkında geniş bir itminan taşıyabilmemize hâdim bir mahiyet ve manzara arz etmektedir.”¹¹¹

Belirtilen bu hedefler Maarif Bakanı Necati Bey’in gazeteye verdiği ve Latin alfabesi kabul süreci başlığında da değindiğimiz demecine de bire bir uygundur. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, bunun yanında Latin alfabesi kabul edildikten sonra genel olarak yeni bir Türk kimliği oluşturulması konusunda çok uğraş vermiştir. Gazete, bu konuda öncelikle bir isim kampanyası başlatmıştır. Herkesin çocuklarına has Türkçe olan isimler vermesini hatta bunun dışında isim vermiş olanların henüz çocukları küçükse ismini bile değiştirmelerini belirtmiştir.¹¹² Gazete bu isteklerini o kadar ileri götürmüştür ki bir sayısında, çocuklarına has Türkçe isimler bulamayanlar için ‘çocuk adı arayanlara has Türkçe isimler’ başlığı altında bir liste bile yayınlamıştır.¹¹³

Sonuç

Türkler, tarihi süreç içerisinde çeşitli alfabeler kullanmıştır. Osmanlı döneminde ise Arap alfabesini benimsemişlerdir. Fakat Arap alfabesi ile okumak yazmak ve öğrenmek güç olduğu için, toplumda okuma yazma bilenlerin oranı çok az olmuştur. Bu durum Osmanlı’nın geri kalmasının temel nedenleri arasında gösterilmiştir. Bu nedenle alfabenin değiştirilmesi ile ilgili tartışmalar Tanzimat döneminden itibaren başlamış, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Nihayetinde tartışmaya son nokta Cumhuriyet döneminde konulmuş ve 1 Kasım 1928 tarihinde “Türk Harflerinin Kabul ve Uygulanması Hakkında Kanun” ile Latin alfabesi kabul edilmiştir. Ankara merkezli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Latin alfabesine geçiş sürecinde ve kabul edilmesinden sonra Latin harflerinin öğrenilmesinde ve halk nezdinde ilgi görmesinde yapmış olduğu yayınlarla büyük bir çaba sarf etmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, harf inkılabı sürecinin sağlam temellere oturtulmasında büyük rol oynamıştır. Gazete, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadroları olan siyasal iktidarın bu konuda tutumunu göz önüne alarak, süreci onlarla paralel doğrultuda argümanlarla yürütmüştür. Gazetenin Latin alfabesinin kabul süreci ve sonrasında gösterdiği destek tamamen olumlu olmuş nerdeyse aleyhte bir yayına rastlanmamıştır. Gazete, ilk önce halkın yeni harfler konusunda bilgi edinmesini sağlamış, gazete sütunlarında Latin alfabesi ile ilgili yazılara yer ayırmıştır. Bununla birlikte Latin alfabesini meşrulaştırmak için Türklerin Arap harfleri ile olan tecrübesinde bir türlü muvaffak olamadığını, Arap harfleri ile okuma yazmanın çok zor olduğunu ileri sürmüş ve Latin harfleri ile okuma yazmanın kolaylaştığını belirtmiştir. Gazete, harf inkılâbının hem öncesinde hem de sonrasında vermiş olduğu destekle, okuma yazma oranının artmasında ve halkın cehaletten kurtulmasında Türk basını içinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bunların dışında ise Türklerin uygar medeniyet seviyesine erişmesinin yolunu alfabe değişikliğinde görmüş ve bu durumu okuyucularına genel olarak Batılılaşma kavramı ile aktarmıştır.

¹¹¹ Zeynep Korkmaz (1992), Atatürk ve Türk Dili Belgeler, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.67-71.

¹¹² Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Ekim 1929; Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ekim 1929.

¹¹³ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Temmuz 1929.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 30.18.1.1- 29.032.20, 23 Mayıs 1928;

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 30-18-1-2-1-11-11, 26 Aralık 1928.

Cumhuriyet gazetesi, 19 Ağustos 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Eylül 1928.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1929

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 1930.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1, 6, 8 Şubat 1921.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2, 5, 10 Temmuz 1921.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 7, 11 Temmuz 1921.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17, 18, 29 Ocak 1922.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1, 4, 15, 18, 27 Eylül 1922.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5 Mart 1923.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Haziran 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Haziran 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 16-30 Eylül 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 22 Eylül 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 14 Ekim 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ağustos 1928

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 16 Ağustos 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ekim 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 25 Eylül 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5, 6, 15, 20,21 Ekim 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Aralık 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Aralık 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2 Ocak 1929.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Şubat 1929.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ocak 1929.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Ekim 1928.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 13 Ocak 1929.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Şubat 1929.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Kasım 1927.

- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 4 Aralık 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5 Nisan 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Nisan 1929
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Nisan 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Temmuz 1929;
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ekim 1928.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 8 Kasım 1928.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 14 Ocak 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Ocak 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Şubat 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Şubat 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Haziran 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Eylül 1928.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Eylül 1928.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 5 Şubat 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 15 Şubat 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Ocak 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 2,3 Aralık 1928.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 24 Aralık 1928
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Nisan 1930.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Nisan 1930.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 11 Ocak 1929
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Ekim 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ekim 1929.
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Temmuz 1929.
Milliyet Gazetesi, 1,3 Ocak 1929.
Vakit, 10 Ağustos 1928.
Vakit Gazetesi, 9 Ocak 1929.
TBMM Zabıt Ceridesi, D.III, İ.S. II, C.V, 1 Kasım 1928.
TBMM Zabıt Ceridesi, D.III, İ.S. I, Cilt: V, 1 Kasım 1928.
TBMM Zabıt Ceridesi, 3. Dönem, C.17, 37. Birleşim, 20.03.1930.
Resmi Gazete, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” S.1353, 03.11.1928.
Resmi Gazete, Gazete Primleri Hakkında Kanun”, Kanun No: 1575, Kabul Tarihi, 27/03/1930,
Yayın tarihi 29 Mart 1930.

2. Kitap ve Makaleler

- Albayrak, Mustafa Albayrak (1989). “Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde Halk Eğitimi ve Yazı Değişimi Konusunda Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862-1928)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.2(4), s.474-475.
- Ayhan, Bünyamin (2009). *Atatürk ve Basın*, Konya: Palet Yayınları.
- Atay, Falih Rıfkı (2004). *Çankaya*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1997), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ateş, Toktamış (2004). *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baran, Tülay Âlim Baran (2008). *Mustafa Necati’nin Söyledikleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Caymaz, Birol (2019). “Bir Politik Mücadele Süreci Olarak Türkiye’de Harf Devrimi”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C.17/65, s. 92-112.
- Çiçek, Niyazi, Kabakulak, Nurhan Kabakulak (2017). “Harf Devrimi’nin İstanbul Kitapçılarında Ekonomik Etkileri”, *Türkiyat Mecmuası*, C.27/1, s. 121-137.
- Değerli, Esra Sarıkoyuncu (2009). “Amerikan Basınında Türk Harf ve Dil Devrimi”, *DÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.23, s.33-38.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2007). *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi) Ankara.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2009). *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü* (Kitap, Dergi ve Gazete Yayıncılığı, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi), Editörler: Prof. Dr. O. Horata, Ö. Çobanoğlu, Prof. Dr. İ. Doğan) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Dönmez, Cengiz Dönmez (2008). *Tarihi Gereçekleriyle Harf İnkılâbı ve Kazanımları*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Elifba Komisyonu (1928), Elifba Raporu, Ankara.
- Güner, Zekâi (1999). *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu* (Basın, Siyasi Partiler, Türk Kamuoyu), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökbilgin, M. Tayyib (1959). *Millî Mücadele Başlarken*, I. Kitap, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hacaloğlu, Yücel (1993). *Türk Ocakları Yeniden Kuruluyor*, Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- İskit, Server (1939), *Türkiye’de Matbuat Rejimleri*, İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- Kansu, Mazhar Müfit (1966). *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1984). *Politikada 45 Yıl*, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Kırmıt, Ömer Faruk (2020). “İzmir’in İşgalinden Sonra Yapılan Büyük Sultan Ahmet Mitingleri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/4, s.1330, s. 1325-1343.
- Kodaman, Bayram (1999). *Cumhuriyet Tarihi-Fikrî Temelleri ve Atatürk*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kösedâğ, Mehmet Sena (2019). “Sıkıyönetim Dönemlerinde Türk Basını”, *Selçuk İletişim*, C.12/17, s.475-501.
- Kurt, Hanifi (2013). “Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.19, s.106-126.
- Maralli, Sezer (2019). “Harf İnkılabının Uygulanması Ve Birtakım Etkileri”, *ESOGÜTD*, C.2/1, s. 111-131.
- Ortaylı, İlber (2013). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özkaya, Yücel, (1997). “Hâkimiyet-i Milliye”, *DİA.*, C.15, s. 201-202.
- Şimşir, Bilal N. (1992). *Türk Yazı Devrimi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tansel, Feyziye Abdullah (1953). “Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri”, *Bellekten*, C.XVII-66, s.224-249.
- Tekin, Şinasi (1992), (Eski Türkçe). *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Uluğ, Naşit Hakkı (1973). *Üç Büyük Devrim, Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü*, İstanbul: Ak Yayınları.
- Utku, Ayla Acar (2011). “Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C.1. s. 8-25.
- Ünaydın, Ruşen Eşref (1954). *Atatürk Tarih ve Dil Kurumları-Hatıralar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yalçın, Semih (2004). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Kaynaklar*, Ankara: Siyasal Yayınları.
- Yılmaz, Serhat Yılmaz (2009). *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri, 1928-1935 Kastamonu Örneği*, Ankara: Berikan Yayınları.
- Yüceer, Saime (2002). “Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”, *Atatürkçü Bakış Dergisi*, C.1/1, S. 13-32.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.